



Puromäki Henna
Kuusio Hannamaria
Tuusa Matti
Karjalainen Jarno

Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus

Kuntakyselyn tulokset

TYÖPAPERI 47/2016

Puromäki Henna, Kuusio Hannamaria, Tuusa Matti, Karjalainen Jarno

Sosiaalihuoltolaki ja sosiaalinen kuntoutus

Kuntakyselyn tulokset

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS

© Kirjoittaja ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos

ISBN 978-952-302-802-9 (painettu)
ISBN 978-952-302-803-6 (verkkojulkaisu)
ISSN 2323-363X (verkkojulkaisu)
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-803-6>

Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy
Helsinki, 2017

Lukijalle/Esipuhe

THL toteutti helmikuussa 2016 kuntakyselyn sosiaalihuoltolaista ja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kysely toteutettiin osana sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU). Tutkimuskysymyksinä oli 1) selvittää kuntien näkemyksiä sosiaalihuoltolaista ja sen toimeenpanosta ja 2) selvittää kuntien näkemyksiä siitä, miten sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja palveluna konkretisoituu kunnissa palvelun kohderyhmien, tavoitteiden ja sisältöjen osalta ja 3) saada kokonaiskuva sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnissa ja sitä koskevista kehittämissuunnitelmista. Raportti on toteutettu yhteistyössä SOSKU-hankkeen toimijoiden kanssa. Henna Puromäki ja Hannamaria Kuusio suunnittelivat ja toteuttivat kyselyn ja ovat vastanneet pääosin tulosten raportoinnista. Matti Tuusa ja Jarno Karjalainen ovat vastanneet pääosin johdanto- ja pohdintaosioista. Kyselylomaketta ovat lisäksi kommentoineet TOIMIAN Sosiaalialan sosiaalisen toimintakyvyn asiantuntijaryhmä sekä laaja joukko THL:n asiantuntijoita. Kiitokset: Heidi Anttila, Mika Ala-Kauhaluoma, Ville Grönberg, Outi Hietala, Anna-Maria Isola, Pekka Karjalainen, Elsa Keskitalo, Harri Kostilainen, Anne Määttä, Ari Nieminen, Päivi Nurmi-Koikkalainen, Elina Palola, Keijo Piirainen, Helka Raivio, Mari Ruuth, Peppi Saikku, Päivi Sainio, Outi Töytäri, Mariitta Vaara, Heli Valkeinen, Tiia Valkonen, SOSKU-hankkeen hanketyöntekijät ja Sokra-hanke.

Tiivistelmä

Puromäki Henna, Kuusio Hannamaria, Tuusa Matti, Karjalainen Jarno. Sosiaalihooltolaki ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntakyselyn tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL). Työpaperi 47/2016. 56 sivua. Helsinki 2017.

ISBN 978-952-302-802-9 (painettu); ISBN 978-952-302-803-6 (verkkojulkaisu)

Sosiaalinen kuntoutus sai ensimmäistä kertaa lainmukaisen määritelmän huhtikuussa 2015, kun sosiaalihooltolakiin (130/2014) määriteltiin sosiaalinen kuntoutus yhdeksi sosiaalihoollon palveluista. THL toteutti helmikuussa 2016 kuntakyselyn sosiaalihooltolaista ja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kysely toteutettiin osana sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU). Tutkimuskysymyksiä oli 1) selvittää kuntien näkemyksiä sosiaalihooltolaista ja sen toimeenpanosta ja 2) selvittää kuntien näkemyksiä siitä, miten sosiaalihooltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja palveluna konkretisoituu kunnissa palvelun kohderyhmien, tavoitteiden ja sisältöjen osalta ja 3) saada kokonaiskuva sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnissa ja sitä koskevista kehittämissuunnitelmista.

Sosiaalihooltolain sisältöä pidetään kunnissa yleisesti suhteellisen selkeänä ja johdonmukaisena, sen katsotaan selkeyttävän sosiaalihoollon prosessia, ja sen velvoitteita pidetään parannuksena sosiaalihoollon tarvitsevien kuntalaisten palveluihin. Toisaalta lain kunnollisen toteutuksen katsotaan vaativan paljon resursseja, nykyistä enemmän ohjausta ja sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää koulutusta.

Pääsääntöisesti sosiaalista kuntoutusta pidetään kunnissa suurilta linjoiltaan selkeänä, asiana ja sen tavoitteet ja sisältö ymmärretään samalla tavalla. Se käsitetään kunnissa hyvin laaja-alaisesti, ja siihen katsotaan kuuluvan monipuolisesti sosiaali-, terveys-, päihde-, mielenterveys- ja työllisyyspalveluita. Sosiaalisen kuntoutuksen tyyppistä toimintaa on myös usein tehty kunnissa jo pitkään. Se nähdään asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena konkreettisena palveluna ja asiakkaan vaikeaan elämäntilanteeseen paneutumisenä asiakkaan edun mukaisesti. Siihen katsotaan kuuluvan sosiaalityötä, sosiaali-ohjausta ja neuvonta- ja ohjauspalveluita sekä erilaisia aktivointitoimia (mm. arkiliikunnan lisäämistä tai harrastustoimintaa) joko yksilötyönä, ryhmätoimintana tai vertaistukena. Sisältö riippuu asiakkaiden tarpeista ja kokonaistilanteesta.

Sosiaalisen kuntoutuksen yksityiskohdissa on suurta vaihtelua eri kuntien välillä. Käytännössä sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa monin erilaisin tavoin, ja kunnissa tunnutaan myös olevan selvillä tästä monimuotoisuudesta. Erityisesti näkemykset vaihtelevat sosiaalisen kuntoutuksen suhteesta kuntouttavaan työtoimintaan ja siinä, missä palvelupolun vaiheessa asiakas hyötyisi eniten sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään erityisesti edistämään asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä. Sen tavoitteena on puuttua asiakkaan arjen- ja elämäntilanteen ongelmiin, edistää asiakkaan osallisuutta ja vähentää hänen syrjäytymistään, auttaa sosiaalisissa suhteissa ja –tilanteissa selviämistä sekä tukea asiakkaan voimaantumista. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on myös parantaa ihmisen työelämävalmiuksia joko välillisesti tai välittömästi.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat pääsääntöisesti työikäisiä, jotka ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen erilaisia reittejä pitkin. Yleisimmin sosiaaliseen kuntoutukseen tullaan sosiaalitoimesta. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja myös tuotetaan useimmiten sosiaalipalveluissa ja päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat sosiaalipalvelut voivat olla sosiaalityötoimistossa tai asiakkaan kotiin annettavia palveluita tai vaikkapa apua muussa asioinnissa. Myös järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksen toimijat ovat yleisiä palveluiden tuottajia.

Sosiaalisen kuntoutuksen tulon sosiaalihooltolakiin toivotaan tuovan jotain uutta kunnan palveluihin. Kunnissa on yleistä kokemus siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluita ei ole riittävästi ja niiden kehittämiseen tarvitaan lisää resursseja ja ohjausta. Sosiaalinen kuntoutus on useissa kunnissa lisännyt jonkin verran yhteistyötä sekä kunnan eri hallintokuntien välillä että kunnan ulkopuolisten toimijoiden (mm. TE-toimisto, Kela) suuntaan, ja moniammatillista yhteistyötä pidettiin erityisen tärkeänä. Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuus näyttäisi kuitenkin olevan monissa kunnissa vielä varsin jäsentymätön, ja sen selkiyttämiseksi on tarvetta.

Valtakunnallisen valvonnan ja ohjauksen puute koetaan jossain määrin ongelmaksi ja uudistetun sosiaalihuoltolain toimeenpanoon tarvitaan lisää ohjausta ja koulutusta. Lain velvoitteiden täyttämiseen tarvitaan lisää resursseja.

Avainsanat: sosiaalinen kuntoutus, sosiaalihuoltolaki

Sammandrag

Puromäki Henna, Kuusio Hannamaria, Tuusa Matti, Karjalainen Jarno. Socialvårdslagen och social rehabilitering. Kommunenkätens resultat. Institutet för hälsa och välfärd (THL). Arbetsdokument 47/2016. 56 sidor. Helsingfors 2017.

ISBN 978-952-302-802-9 (tryckt); ISBN 978-952-302-803-6 (nätpublikation)

Social rehabilitering fick för första gången en laglig definition i april 2015, då denna form av rehabilitering definierades som en av socialvårdstjänsterna i socialvårdslagen (130/2014). THL gjorde i februari 2016 en kommunenkät om socialvårdslagen och social rehabilitering. Enkäten gjordes som en del av det rikstäckande utvecklingsprojektet för social rehabilitering (SOSKU). Frågorna i undersökningen gick ut på att 1) ta reda på kommunernas åsikter om socialvårdslagen och dess genomförande, 2) ta reda på kommunernas åsikter om hur den sociala rehabiliteringen enligt socialvårdslagen som begrepp och tjänst konkretiseras i kommunerna för tjänstens målgrupper, samt i fråga om mål och innehåll och 3) få en helhetsbild av den sociala rehabiliteringen i kommunerna och planerna på att utveckla den.

Allmänt taget anser man i kommunerna att socialvårdslagens innehåll är relativt tydligt och konsekvent, att det förtydligar socialvården och att skyldigheterna i lagen förbättrar tjänsterna för de kommuninvånare som behöver socialvård. Å andra sidan anses att ett ordentligt genomförande kräver mycket resurser, mera handledning än nu och utbildning i social rehabilitering.

I regel har man i kommunerna i stora linjer en klar åsikt om vad social rehabilitering är och dess mål och innehåll uppfattas på samma sätt. Den tolkas mycket brett i kommunerna, och anses omfatta tjänster som gäller social-, hälso-, missbrukar- och mentalvård samt sysselsättning. Verksamhet av samma typ som social rehabilitering har förekommit i kommunerna redan länge. Den ses som en multiprofessionell och mångsidig konkret tjänst som erbjuds utgående från klientens behov och ett ingripande i klientens svåra livssituation i klientens intresse. Den anses omfatta socialarbete, social handledning och rådgivnings- och handledningsservice samt olika former av aktivering (bl.a. en ökad vardagsmotion eller hobbyverksamhet) antingen individuellt, som gruppverksamhet eller kamratstöd. Innehållet beror på klienternas behov och helhetssituation.

Detaljerna i den sociala rehabiliteringen varierar stort mellan kommunerna. Social rehabilitering kan i praktiken genomföras på många olika sätt, och kommunerna verkar känna till detta mångfald av möjligheter. Åsikterna varierar i synnerhet vad gäller den sociala rehabiliteringens förhållande till rehabiliterande arbetsverksamhet och i vilket skede av servicevägen klienten har mest nytta av social rehabilitering. Målet med social rehabilitering är i synnerhet att främja klienternas sociala funktionsförmåga. Man försöker ingripa i klienternas problem med hantering av vardagen och livskompetensen, främja klienternas delaktighet och minska deras utanförskap, hjälpa dem att klara sig i sociala relationer och situationer samt stöda deras egenmakt. Målet med social rehabilitering är även att förbättra personernas förutsättningar för arbetslivet antingen indirekt eller direkt.

Klienterna som får social rehabilitering är i regel i yrkesaktiv ålder, och hänvisas till rehabiliteringen via olika instanser. Oftast kommer klienterna till social rehabilitering från socialväsendet. Även inom socialtjänsten samt mentalvårds- och missbruksarbetet produceras ofta tjänster som kan anses som social rehabilitering. De socialtjänster som ingår i social rehabilitering kan vara tjänster som tillhandahålls på socialbyrå eller i klientens hem eller bland annat hjälp i andra ärenden. Även aktörer som inom organisationer sysslar med rehabiliterings- och anpassningsträning är allmänna tjänsteproducenter.

Man hoppas nu att införandet av social rehabilitering i socialvårdslagen medför någonting nytt i kommunens tjänster. En vanlig erfarenhet i kommunerna är att de sociala rehabiliteringstjänsterna är otillräckliga och att det behövs mera resurser och handledning för att utveckla dem. I flera kommuner har den sociala rehabiliteringen i någon mån ökat samarbetet både mellan kommunens olika förvaltningar och i riktning mot kommunens utomstående aktörer (bl.a. TE-byrå, FPA), och det multiprofessionella samarbetet ansågs särskilt viktigt. Som helhet tycks dock social rehabilitering vara synnerligen ostrukturerad i många kommuner, och behöver förtydligas.

Bristen på en nationell övervakning och handledning upplevs i viss mån som problematisk och genomförandet av den förnyade socialvårdslagen kräver ytterligare handledning och utbildning. Det behövs mera resurser för att uppfylla skyldigheterna i lagen.

Nyckelord: social rehabilitering, socialvårdslagen

Sisällys

Lukijalle/Esipuhe	3
Tiivistelmä.....	4
Sammandrag.....	6
Sisällys	9
1. Johdanto	11
1.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja käytäntönä.....	11
1.2 Sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolaissa	14
2. Kuntakyselyn tavoitteet ja toteutus	17
3. Aineisto ja menetelmät.....	18
3.1 Vastanneet kunnat ja vastaajat	18
4. Tulokset.....	21
4.1 Näkemyksiä sosiaalihuoltolaista.....	21
4.2 Käsitteitä sosiaalisesta kuntoutuksesta	23
Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmät kunnissa.....	23
Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdat.....	24
Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet.....	25
4.3 Sosiaalisen kuntoutuksen työtavat ja sisällöt.....	25
Sosiaalisen kuntoutuksen toteutus	26
4.4 Sosiaalisen kuntoutuksen tuottaminen ja organisointi	29
Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tuottajat	29
Sosiaalisen kuntoutuksen organisointi.....	31
4.5 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolut	32
Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen ja palvelutarpeen arvio.....	32
Asiakkaiden siirtymät sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen.....	35
4.6 Käsitteet sosiaalisesta toimintakyvystä, sen edistämisestä ja arvioinnista	37
4.7 Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen	38
5. Johtopäätökset.....	42
6. Pohdinta.....	44
Lähteet.....	46
Liitteet	47

1. Johdanto

1.1 Sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja käytäntönä

Sosiaalinen kuntoutus tuli lakisääteiseksi vuonna 2015 uudistetussa sosiaalihuoltolaissa. Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisesta nykytilasta ei ole kuitenkaan riittävästi tietoa. Se käsitetään kunnissa eri tavoin, ja palveluina se rakentuu paikallisten tarpeiden ja käytäntöjen pohjalta. Sosiaalinen kuntoutus voi pitää sisällään monenlaista toimintaa, eikä sille ole vielä syntynyt selkeitä yhteisesti hyväksytyjä sisältöjä tai laatukriteerejä.

Sosiaalinen kuntoutus on totuttu jäsentämään osaksi kuntoutuksen perinteistä nelijakoa – lääkinnällisen, kasvatuksellisen ja ammatillisen kuntoutuksen rinnalle. Terminä sosiaalista kuntoutusta on käytetty väljästi. Se jättää tilaa monenlaiselle toiminnalle, jonka nähdään edistävän ihmisen toimintamahdollisuuksia yhteiskunnassa. Sosiaalisen kuntoutuksen kehitys on ollut kaiken kaikkiaan hyvin vähäistä verrattuna muihin kuntoutuksen osajärjestelmiin. Muut kuntoutuksen osajärjestelmät jäsentyvät konkreettisiksi toimenpiteiksi ja palveluiksi, kun taas sosiaalisen kuntoutuksen jäsenyksissä on liikuttu enemmän tavoitteiden tasolla. Sosiaalisella kuntoutuksella ei ole myöskään ennen viime vuonna uudistunutta sosiaalihuoltolakia ollut lainsäädäntöä tai muutakaan ohjaavaa säännöstöä takanaan.

Sosiaalista kuntoutusta on määritelty Suomessa eri yhteyksissä ainakin 1970-luvulta lähtien. Tuolloin sosiaalista kuntoutusta tarkasteltiin ensisijaisesti vammaisten henkilöiden ja vammaispalvelujen näkökulmasta. Yksilöllisen tuen ja sopeutumisvalmennuksen rinnalla alettiin yhä enemmän korostaa ihmisen toimintaympäristöön vaikuttamista. Asko Suikkasen (2016) mukaan Suomessa ei ole käyty moneen vuosikymmeneen kunnollista teoreettista keskustelua sosiaalisesta kuntoutuksesta. Tampereella vuonna 1983 pidetyssä kansainvälisessä seminaarissa sosiaalinen kuntoutus määriteltiin prosessiksi, jonka tavoitteena on sosiaalisen toimintakyvyn saavuttaminen. Tällä tarkoitetaan henkilön kykyä suoriutua erilaisista sosiaalisista tilanteista tarpeittensa tyydyttämiseksi ja oikeutta saavuttaa mahdollisimman hyvä osallistuminen yhteiskuntaan. Tampereen seminaarin määritelmän mukaan sosiaalisen kuntoutuksen käsite on kolmiportainen, joista ensimmäisen portaan muodostavat hyvät elinolosuhteet, toiselle portaalle kuuluvat yksilön suoriutumiskykyä parantavat kuntouttamistoimet ja kolmas porras sisältää sosiaalisen kuntoutuksen erityistoimenpiteet (Niemi 1983, 2).

Sosiaalisen kuntoutuksen tällä vuosikymmenellä tapahtuneen ”uuden” tuleminen taustalla on nähtävissä monia tekijöitä. Euroopan Unioniin liittymisen myötä Suomessa alettiin soveltaa aktiivista työvoima- ja sosiaalipolitiikkaa, joissa universaalisuuden rinnalla korostetaan sosiaaliturvan vastikkeellisuutta, aktivointia ja sanktioita. Aktiivisen sosiaalipolitiikan avulla pyritään ratkaisemaan pysyväksi ilmiöksi muodostunutta pitkäaikaistyöttömyyttä ja sosiaalista syrjäytymistä sekä kehittämään työvoimapalveluja ja aikuissosiaalityötä (Tuusa 2005).

Sosiaalinen ulottuvuus on vahvistunut kuntoutuksessa 1990-luvun alusta lähtien monin eri tavoin. Sosiaaliin tekijöihin, kuten ihmisen sosiaaliseen elämäntilanteeseen, lähiyhteisön tukeen ja elinympäristöön vaikuttamiseen kiinnitetään yhä enemmän huomiota sekä kuntoutuksen tarpeen arvioinneissa, kuntoutuksen pääsyn kriteereissä että kuntoutuksen toteutuksessa. Tämä näkyy esimerkiksi vuonna 2014 muuttuneissa Kelan ammatillisen kuntoutuksen kriteereissä ja kuntoutuksen palvelukuvauksissa (Kela 2016.) Konkreettisten sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen kehittämisen tarve on alettu tiedostaa 1990-luvulta lähtien syrjäytymisvaarassa olevien tai jo syrjäytyneiden henkilöiden sosiaalisen osallisuuden, elämänhallinnan ja työllistymisedellytyksien lisäämiseksi. Tähän asti tällaisia palveluja on toteutettu pääasiassa hankerahoituksella, mikä on koettu selkeäksi aukoksi palvelujärjestelmässämme. (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014.)

Aktivointipolitiikkaan ja sosiaalityön kehittämiseen liittyen otettiin viime vuosikymmenellä käyttöön kuntouttavan sosiaalityön (empowering social work) käsite, joka on sosiaalityön orientaatio ja koulutuksellinen erikoisala. Kuntouttavan sosiaalityön käsitteen ja käytäntöjen taustalla oli 1990-luvun laman jälkeinen sosiaalinen taakka. Pitkäaikaistyöttömien ja muiden vaikeasti työllistyvien palvelutarpeisiin ei pystytty vastaamaan riittävän hyvin perinteisten työvoima- ja muiden palvelujen avulla, ja vastuu aktivoinnista oli

siirtymässä yhä enemmän kuntien ja aikuissosiaalityön vastuulle (Tuusa 2005). Aktivointipolitiikka toi sosiaalityöhön myös vahvan tuen ja sanktioinnin välisen jännitteen. Kuntouttava sosiaalityö nojaa vahvasti valtaistumisen ja voimaantumisen (empowerment) käsitteisiin. Tässä kontekstissa empowerment-käsitettä voidaan lähestyä kolmesta näkökulmasta (1) empowerment yhteiskunnallista, rakenteiden ja lähiyhteisöjen muutosta käynnistävänä ja sitä tukevana toimintamallina (2) empowerment muutokseen tähtäävänä asiakkaan ja työntekijän välisenä vuorovaikutuksena ja yhteisenä toimintana (3) empowerment asiakkaan (myös työntekijän) omana voimaantumisprosessina. (Tuusa 2005.) Käytännön työotteena kuntouttava sosiaalityö on keskittynyt lähinnä 2 ja 3 näkökulmiin, empowerment rakenteellisena sosiaalityönä tuntuu vielä odottavan tulemistaan. Eeva Liukon tutkimuksen (2006) mukaan kuntouttavan sosiaalityön tehtävänä on toimia asiakasta voimaannuttavalla ja valtaistavalla tavalla. Sen tulee perustua asiakkaan kuntoutuksellisiin tarpeisiin ja siihen sosiaaliseen kontekstiin, jossa asiakas elää. Kuntouttavan sosiaalityön keskeisiä työmenetelmiä ovat:

- psykososiaalinen työskentely/henkilökohtainen vuorovaikutus, joka perustuu voimaannuttavaan ja valtaistavaan sekä tarvelähtöiseen ajatteluun,
- palveluohjaus, jolloin sosiaalityöntekijä kiinnittyy vastuullisesti, intensiivisesti ja pitkäjännitteisesti kuntoutumisen prosessiin asiakkaan kanssa siten, että hän tukee asiakasta erilaisten palvelujen parissa ja toimenpiteiden aikana sekä huolehtii siitä, että ne liittyvät osaksi kuntoutumisen kokonaisvaltaista prosessia,
- verkostotyö, jossa työskennellään sekä asiakkaan omien sosiaalisten verkostojen että palvelujärjestelmän ja yhteiskunnan verkostojen kanssa, ja
- sosiaalinen kuntoutus, jolloin toiminta liitetään yhteisölliseen/yhteiskunnalliseen ajatteluun ja arjessa vaikuttavien voimaannuttavien ja valtaistavien tekijöiden hyödyntämiseen. Sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa sosiaalityön työmenetelmänä, mutta se voi toteutua myös perussosiaalityöstä ulkoistettuna palveluna tai toimintona.

Kuntouttavan sosiaalityön käsite ei ole kovin hyvin juurtunut sosiaalityön käytännöksi, ja sen rinnalla puhutaan nykyisin enemmän muutossosiaalityöstä ja aikuissosiaalityöstä.

Sosiaalisen kuntoutuksen suunnittelu ja toteutus on tällä hetkellä pääosin kunnan sosiaalihuollon vastuulla ja se kytkeytyy vahvasti aikuissosiaalityöhön. Sosiaalista kuntoutusta toteuttaessaan sosiaalihuolto toimii yhteistyössä mm. terveydenhuollon, työ- ja elinkeinotoimen, opetustoimen, nuorisotoimen ja kolmannen sektorin toimijoiden kanssa. Sosiaalisen kuntoutuksen käytännön toteutuksessa on tunnusomaista, että ammattilaiset asettuvat asiakkaidensa kanssa verkostosuhteisiin ja monien toimijoiden leikkauspisteisiin. Tämä edellyttää dialogisuutta, yhteyksien rakentamista ja useiden näkökulmien yhteensovittamista (Rajavaara & Karjalainen 2013).

Vuonna 2013 Tampereen sosiaalisen kuntoutuksen tilaa koskevassa (Kesä ym. 2013) selvityksessä määriteltiin sosiaalisen kuntoutuksen palveluja ja kartoitettiin myös laajemmin sekä suomalaisia että eurooppalaisia hyviä käytäntöjä. Selvityksen mukaan nuoret ja nuoret aikuiset ovat Tampereella sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen kohderyhmä, ja toiminnan päätavoitteena on työelämä- ja opiskeluvälmiönsien kohentaminen. Sosiaalinen kuntoutus on eurooppalaisessa kontekstissa asiakaslähtöistä palvelua henkilökohtaisen ja yksilöllisen ohjauksen ja tuen kautta. Parhaita tuloksia saadaan yhden luukun periaatteella toimivissa palvelupisteissä, joissa tarjotaan asiakaslähtöisesti yksilöllistä ohjausta ja tukea sekä suunnitelmallisia ja koordinoituja palvelukokonaisuuksia. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämistarpeiksi nousivat palvelupolkujen selkeyttäminen, palvelujen koordinaatio ja monialainen yhteistyö. Selvitystyössä analysoitiin myös sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä suhteessa työelämäosallisuuteen asiakkaan tarpeiden ja palveluprosessin näkökulmasta. Tässä lähestymistavassa sosiaalinen kuntoutus ja työelämäosallisuuden edistäminen nähdään ”kerroksisena” ja toisiinsa kiinteästi linkittyvänä kokonaisuutena. Lähestymistavassa asiakkaan yksilölliseen ja kokonaisvaltaiseen palvelutarpeeseen perustuen sosiaalisella kuntoutuksella luodaan edellytyksiä työelämäosallisuudelle, poistetaan työelämäosallisuuden esteitä ja tuetaan etenemistä avoimille työmarkkinoille.

Kuntoutussäätiö teki vuonna 2014 selvityksen nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014). Selvityksessä analysoitiin kuntien ja järjestöjen toteuttamaa palvelutoimintaa ja nostet-

tiin esiin hyviä käytäntöjä. Sosiaalinen kuntoutus näyttäytyy sekä työotteena ja asiakastyön orientaationa että erityisinä sosiaalisen kuntoutuksen palveluina. Selvityksen mukaan kunnat järjestivät sosiaalisen kuntoutuksen palveluja varsin epätasaisesti eikä tuen tarpeessa oleville nuorille löydy riittävästi henkilökohtaisen tuen palveluja. Selvityksen perusteella sosiaalisen kuntoutuksen palveluprosessin keskiössä tulee olla sosiaalialan ammattilaisten tekemä suunnitelmallinen, tavoitteellinen ja pitkäjänteinen asiakaspalvelutyö ja palveluohjaus nuorten ja heidän lähiyhteisönsä kanssa. Työotteen ja palveluprosessin ohella nuorten sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyy mm. seuraavanlaisia erityisiä palveluja:

- Yksilöllinen ja ryhmämuotoinen tuki ja valmennus, jonka avulla edistetään nuorten osallisuutta, elämänhallintaa, vuorovaikutustaitoja, tulevaisuudensuunnitelmia, arjessa selviytymistä ja itsestä asumista, jonka toteutuksessa voidaan hyödyntää sekä ammattilaisten panosta että vertaistukea, nuorten omaehtoista toimintaa sekä erilaista kolmannen sektorin toimijoiden tuottamaa aktiivointi- ja harrastustoimintaa.
- Työtä tai työtoimintaa, joka mahdollistaa työssäoppimisen ja valmentautumisen työ- tai opintopolulla eteenpäin.

Kuntien aikuissosiaalityön työmenetelmiä koskevassa tutkimuksessa (Saikku 2016) sosiaalinen kuntoutus linkittyy vahvasti kuntien sosiaalihuollon järjestämään kuntouttavaan työtoimintaan. Tutkimuksessa hahmotettiin kolme erilaista näkemystä näiden yhteydestä:

- Sosiaalinen kuntoutus matalan kynnyksen kuntouttavana työtoimintana. Taustalla näkyi työelämäosallisuutta edistäviä palveluja selvittäneen TEOS-työryhmän (2013) jako työelämävalmiuksia ja osallisuutta edistävään toimintaan, joka oli tuotu kuntouttavan työtoiminnan sisälle esimerkiksi ryhmätoimintoina.
- Sosiaalinen kuntoutus kuntouttavaa työtoimintaa edeltävänä toimintana. Tässä kontekstissa se nähtiin osallisuutta edistävänä toimintana. Toimintakyvyn parantuessa sosiaalisesta kuntoutuksesta voitiin siirtyä työelämävalmiuksia edistävään kuntouttavaan työtoimintaan.
- Sosiaalinen kuntoutus suurempana kokonaisuutena. Tässä näkyi sosiaalihuoltolain mukainen tulkinta, jossa sosiaalinen kuntoutus nähdään laajana, erilaisia toimintoja sisältävänä kokonaisuutena eikä sidos kuntouttavaan työtoimintaan tai työllistymisen edistämiseen ole niin kiinteä.

THL julkaisi keväällä 2016 tutkimuksen (Blomgren ym. 2016) sosiaalityön nykytilanteesta kunnissa. Tutkimuksessa ennakoitiin lähivuosina sosiaalityölle aiheuttavia isoja muutoksia perustoimeentulotuen siirtymässä Kelaan ja kunta- ja palvelurakennemuutoksen muuttaessa merkittävästi eri toimijoiden tehtäviä ja rooleja. Nykyisin aikuissosiaalityö kunnissa kiinnittyy pitkälti työttömyyden hoitoon sekä toimeentulotukeen. Käytetyimmät menetelmät ja toimintatavat sosiaalityössä ovat neuvonta ja ohjaus, talouteen liittyvien ongelmien selvittely, erilaisten suunnitelmien tekeminen, palveluohjaus ja kuntouttava työtoiminta. Kunnissa tiedostetaan nykyisten työkäytäntöjen olevan liian toimisto- ja toimeentulotukikeskeisiä. Hallinto, lait ja määrääjät ohjaavat sosiaalityön toteuttamista. Tavoitteelliseen ja prosessimaiseen työskentelyyn ja eri toimijoiden väliseen verkostoyhteistyöhön ei ole riittäviä edellytyksiä. Tarve sosiaalityön uudistamiselle ja jalkautumiselle asiakkaiden ja yhteistyökumppaneiden pariin tunnustetaan kunnissa, mutta sisältöjä tälle ei ole ehditty muotoilla. Sosiaalisen kuntoutuksen ja palvelutarpeen arvioinnin menetelmiä on kehitetty osassa kuntia, mutta pääosin tässäkin ollaan alkuvaiheessa. Huolta aiheuttaa se, miten kommunikaatio Kelan ja sosiaalitoimen välillä tulevaisuudessa hoidetaan, ja miten erityistä tukea tarvitsevat tunnustetaan ja ohjataan sosiaalityön palveluihin. Vaikeasti työllistyvien työllisyyttä edistävät palvelut ovat kunnissa, monen muun palvelun lailla, keskellä suurta muutosta tällä hetkellä. Valtakunnallisilla rakenteellisilla ratkaisulla on suuri merkitys siihen, miten palvelut maakunnissa ja yksittäisissä kunnissa tullaan organisoimaan ja toteuttamaan.

Sosiaalisella kuntoutuksella on läheisiä yhtymäkohtia moniin muihin työotteisiin ja palveluihin. Sosiaalisten tekijöiden huomiointi kuntoutuksen perusteena eli kuntoutuksen laadullinen laajentuminen on mukana myös WHO:n tukemissa yhteisöpohjaisissa kuntoutusmalleissa (Community Based Rehabilitation) (Notko-

la 2014). Yhteisöpohjainen ajattelu tarkoittaa kuntoutuksen kehittämistä kohti lähipalveluja ja työtä ihmisten osallisuuden edistämiseksi. Lähtökohtana on, että nykyistä suurempi osa kuntoutuspalveluista tulisi voida toteuttaa kuntoutujan kotona tai lähiyhteisössä. Järvikosken (2013) mukaan yhteisöpohjaisessa kuntoutuksessa edetään kahta väylää: toiminnan yleistavoitteena ovat inkluusio ja ihmisoikeudet, mutta samalla pyritään vastaamaan esimerkiksi vammaisten ihmisten erityistarpeisiin kuntoutuksen avulla. Yhteisöpohjaisessa kuntoutuksessa on keskeistä valtaistumisen periaate ja kokonaisvaltaisuus. Toimintamallissa yhdistetään terveyttä, kasvatusta, toimeentuloa ja sosiaalisten verkostojen tarjoamaan tukea. Suomalaisessa kontekstissa mielenterveyskuntoutujien klubitalotoiminta edustaa parhaiten CBR-mallin mukaista toimintaa, jossa korostuvat palveluun pääsyn matalan kynnyksen, palvelun kytkeytyminen lähiyhteisöön, yhteisöllisyys, toiminnallisuus sekä työllistymisen tukeminen. Klubitalotoiminnan peruseriaatteena on myös se, että jäsenet itse vastaavat pitkälti toiminnan suunnittelusta ja toteutuksesta. Kiinnostavaa klubitalotoiminnassa on se, että sitä on vaikea sijoittaa mihinkään nykyiseen kuntoutuksen osajärjestelmään, eikä sen rahoitus pohjaa ole saatu vakiintuneeksi. Nykyisellään toiminta mahdollistuu Raha-automaattiyhdistyksen ja kuntien rahoituksella. (Mykrä 2014.)

Sosiaalityön ja kuntoutuksen viitekehyksen ohella myös nykyisestä nuorisolaista (2006/72) löytyy selkeitä tavoitteita ja sisältöjä, jotka tulevat lähelle sosiaalisen kuntoutuksen käsitteemallia. Nuorisolain ja sen perusteella järjestettävien palvelujen tarkoituksena on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää nuorten aktiivista kansalaisuutta ja nuorten sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. Tavoitteen toteuttamisen lähtökohtina ovat yhteisöllisyys, yhteisvastuu, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo, monikulttuurisuus ja kansainvälisyys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen. Tavoitteena olevalla sosiaalisella vahvistamisella tarkoitetaan nuorille suunnattuja toimenpiteitä elämäntaitojen parantamiseksi ja syrjäytymisen ehkäisemiseksi. (Nuorisolaki 72/2006.) Sosiaalisen vahvistamisen käsitteen viitekehyksessä liikutaan nuorisotyön ja nuorten työpajatoiminnan maailmassa. Nuorten sosiaalista kuntoutusta koskevassa selvityksessä analysoitiin sosiaalisen kuntoutuksen käsitettä ja käytäntöjä (Tuusa & Ala-Kauhaluoma 2014). Tässä selvityksessä nähtiin sosiaalisen kuntoutuksen asemoituvan sosiaalihuollon tarjoamiin palveluihin, ja sitä tarvitaan yleensä tilanteissa, joissa nuorella on vakavia ja pitkäkestoisia elämänhallinnan ongelmia. Sosiaalinen vahvistaminen käsitteenä ja käytäntönä puolestaan liittyy syrjäytymistä ennaltaehkäiseviin sekä varhaisen reagoinnin ja tuen palveluihin elämäntilanteissa, joissa nuoren riski syrjäytyä on kasvanut. Valtakunnallinen työpajayhdistys toteuttaa parhaillaan sosiaalisen vahvistamisen kehittämishanketta, jossa pyritään konkretisoimaan työpajaympäristöissä ja nuorisokeskuksissa tehtävän kehittämistyön avulla nuorisolaissa olevaa sosiaalisen vahvistamisen käsitettä konkreettisiksi käytännöiksi. Esimerkiksi työpajaympäristöissä toteutettu nuorten starttivalmennus on tavoitteiltaan ja sisällöltään hyvin samankaltaista kuin sosiaalinen kuntoutus. (Hannila-Niemelä ym. 2016.)

1.2 Sosiaalinen kuntoutus sosiaalihuoltolaissa

Sosiaalinen kuntoutus sai ensimmäistä kertaa lainmukaisen määritelmän huhtikuussa 2015, kun sosiaalihuoltolakiin (130/2014) määriteltiin sosiaalinen kuntoutus yhdeksi sosiaalihuollon palveluista. Lain määritelmän mukaisesti sosiaalinen kuntoutus kytkee yhteen monenlaista toimintaa ja palveluita, joiden tavoitteena on asiakkaan sosiaalisen toimintakyvyn vahvistaminen, syrjäytymisen torjuminen ja osallisuuden edistäminen. Sosiaalihuoltolain (130/2014) 17§ mukaan sosiaalisella kuntoutuksella tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu:

- sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen;
- kuntoutusneuvontaa ja -ohjausta sekä tarvittaessa kuntoutuspalvelujen yhteensovittaminen;
- valmennus arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan;
- ryhmätoiminta ja tuki sosiaalisiin vuorovaikutussuhteisiin;
- muut tarvittavat sosiaalista kuntoutumista edistävät toimenpiteet.

Sosiaalihuollon asiakkuuden alussa tehdään palvelutarpeen arviointi, jossa selvitetään yhdessä asiakkaan ja mahdollisuuksien mukaan hänen perheen tai muiden lähitukihenkilöiden kanssa, minkä tyyppisestä asiasta

on kysymys, suunnitellaan ja toteutetaan jatkotyöskentely ja mahdolliset sosiaalipalvelut sen mukaisesti. Palvelutarpeen arviota täydennetään tarvittaessa asiakassuunnitelmalla, joka sisältää mm. asiakkaan ja ammatillisen arvion tuen tarpeesta ja tarvittavista palveluista ja omatyöntekijän tai muun asiakkaan palveluista vastaavan työntekijän arvion asiakkaan terveyden tai kehityksen kannalta välttämättömistä sosiaalipalveluista. Mikäli palvelutarve on hiljattain arvioitu tai henkilön tarve on luonteeltaan tilapäistä, palveluarviointia tai asiakassuunnitelmaa ei välttämättä tarvita. Sosiaalihuoltolain mukaan sosiaalityön tehtävänä on rakentaa sosiaalisen tuen ja palvelujen kokonaisuus sekä sovittaa se yhteen muiden toimijoiden tarjoaman tuen kanssa. Sosiaaliohjauksella puolestaan tarkoitetaan asiakkaan neuvontaa palvelujen käytössä ja eri tukimuotojen yhteensovittamisessa.

Lakiesityksen perusteluissa (HE 2014) sosiaaliseen kuntoutukseen sisältyvän toiminnan avulla edistetään asiakkaiden työmarkkinavalmiuksia ja elämänhallintaa, tai tuetaan heidän toimintakykyään ja elämänhallintaansa, jos työllistyminen avoimille työmarkkinoille ei näytä mahdolliselta. Sosiaalinen kuntoutus on suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa, joka tähtää arjen selviytymiskeinojen ja elämänhallinnan parantumiseen. Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana on sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen kokonaisvaltainen selvittäminen, jonka pohjalta palvelut räätälöidään yksilöllisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen keskeisenä palveluprosessia koordinoivana elementtinä on nimetyn omatyöntekijän tarjoama ohjaus. Tarvittaessa palveluprosessiin voidaan sovittaa yhteen myös muita asiakkaan tarvitsemia kuntoutus- tai tukipalveluja. Yhtenä sosiaalisen kuntoutuksen peruseräaateena on toiminnallisuus. Palvelun toiminnalliset kuntoutuselementit räätälöidään yksilöllisten tavoitteiden ja tarpeiden pohjalta, ja niihin voi sisältyä valmennusta arkipäivän toiminnoista suoriutumiseen ja elämänhallintaan, vertaistukea tarjoavaa ryhmätöimintää ja tukea sosiaaliin vuorovaikutussuhteisiin, sosiaalista kuntoutumista edistävää työtoimintaa tai muita toiminnallisia palveluja. Uusi sosiaalihuoltolaki ei kuitenkaan riitä sosiaalisen kuntoutuksen yksityiskohtaiseen määrittelyyn, vaan sisällöt syntyvät kuntoutujakohtaisesti asiakkaan ja ammattilaisten yhteistyöllä. Myös lakiesityksen mukaan sosiaalisen kuntoutuksen sisältö sovitetaan yksilöllisesti kuntoutujan elämäntilanteeseen.

Sosiaalista kuntoutusta toteutettaessa palvelu toimii yhteistyössä lääkinnällisen, ammatillisen ja kasvatuksellisen kuntoutuksen kanssa. Kun asiakkaan tarvetta sosiaaliseen kuntoutukseen arvioidaan, on olennaista selvittää hänen tarpeensa ja mahdollisuutensa saada kuntoutusta terveystieteiden palvelujärjestelmässä, työ- ja elinkeinohallinnossa, opetushallinnossa, eläke- ja sosiaalivakuutusjärjestelmässä, tapaturma- ja liikennevakuutuksessa, veteraanien kuntoutuksessa tai järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennustoiminnassa. Sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuteen yhdistetään tarvittaessa päihde- ja/tai mielenterveyshoito sekä muut tarvittavat palvelut ja tukitoimet yli sektorirajojen. Sosiaalihuoltolaki jättää kunnille tilaa suunnitella ja toteuttaa sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tarvelähtöisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen välineitä voivat olla yksilöllinen psykososiaalinen tuki ja lähityö (kotikäynnit, mukana kulkeminen, kasvatuksellinen tuki omien asioiden hoitamiseen), erilaiset toiminnalliset ryhmät, vertaistuki, osallistuminen vapaaehtoistoimintaan, työtoiminta sekä kaikki asiakkaalle tarjottavat palvelut ja tukitoimet osana henkilön kuntoutussuunnitelmaa.

Sosiaalihuoltolakiin sisältyy myös nuorisopalvelutakuu, jonka johdosta nuori saa yhden luukun kautta tukea sekä omatyöntekijän, palvelutarpeen arvioinnin ja kohdennetun sosiaalisen kuntoutuksen (tuetaan mm. nuoren sijoittumista eri toimenpiteisiin). Nuorten sosiaalisella kuntoutuksella tuetaan nuorten sijoittumista työ-, työkokeilu-, opiskelu-, työpaja- tai kuntoutuspaikkaan sekä ehkäistään näiden keskeyttämistä.

Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukeva lainsäädäntö on tällä hetkellä jakaantunut useaan eri lakiin: sosiaalihuoltolaissa säädetään vammaisten työllistymistä tukevasta toiminnasta ja vammaisten työtoiminnasta, laissa kuntouttavasta työtoiminnasta aktivointisuunnitelman teosta ja kuntouttavan työtoiminnan järjestämisestä työmarkkinatukea tai toimeentulotukea saavalle työttömälle henkilölle, kehitysvammaisissa kehitysvammaisten työtoiminnasta ja työhönvalmennuksesta ja vammaispalvelulaissa vaikeavammaisten päivätoiminnasta. Lainsäädäntö on varsin vaikeasti hahmotettava, ja siihen ollaan tekemässä uudistuksia lähivuosina.

Sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallisesta nykytilasta ei ole ollut saatavilla tarpeeksi tietoa. Tällä hetkellä sosiaalinen kuntoutus palveluina rakentuu todennäköisesti paikallisesti kunkin kunnan ja muun toimijan tarpeiden ja käytäntöjen pohjalta. Ei ole ollut myöskään tietoa siitä, miten sosiaalinen kuntoutus käsite-

tään eri kunnissa. Sosiaalinen kuntoutus voi pitää sisällään monenlaista toimintaa eikä sille ole vielä syntynyt selkeitä yhteisesti hyväksytyjä sisältöjä tai laatukriteerejä.

2. Kuntakyselyn tavoitteet ja toteutus

THL toteutti helmikuussa 2016 kuntakyselyn sosiaalihuoltolaista ja sosiaalisesta kuntoutuksesta. Kysely toteutettiin osana sosiaalisen kuntoutuksen valtakunnallista kehittämishanketta (SOSKU). Tutkimuskysymyksinä oli 1) selvittää kuntien näkemyksiä sosiaalihuoltolaista ja sen toimeenpanosta, 2) selvittää kuntien näkemyksiä siitä, miten sosiaalihuoltolain mukainen sosiaalinen kuntoutus käsitteenä ja palveluna konkretisoituu kunnissa palvelun kohderyhmien, tavoitteiden ja sisältöjen osalta ja 3) saada kokonaiskuva sosiaalisesta kuntoutuksesta kunnissa ja sitä koskevista kehittämissuunnitelmista.

SOSKU-hankkeessa sosiaali- ja terveystalveluiden ammattilaiset ja asiakkaat ideoivat, luovat, kehittävät ja testaavat yhdessä sosiaalisen kuntoutuksen toimintamalleja. SOSKU-hankkeen tavoitteena on työelämän ulkopuolella ja heikoimmassa työmarkkina-asemassa olevien työ- ja toimintakyvyn parantaminen ja asiakkaiden sosiaalisen osallisuuden tukeminen. Hankkeessa kehitetään valtakunnallisia toimintamalleja, joita tuetaan tutkimuksella ja koulutuksella. SOSKU-hanketta toteuttavat Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL), Diakonia-ammattikorkeakoulu, Forssan seudun hyvinvointikuntayhtymä (FSHKY), Jyväskylän kaupunki, Järvenpään kaupunki, Kuntoutussäätiö, Laukaan kunta, Metropolia Ammattikorkeakoulu, Mikkelin kaupunki, Rovaniemen kaupunki, Seinäjoen kaupunki ja Vantaan kaupunki. Hanketta rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja osatoteuttajat. Hankkeen verkkosivut ovat osoitteessa www.thl.fi/sosku.

3. Aineisto ja menetelmät

Aineisto kerättiin helmikuussa 2016 verkkokyselyllä Webropol 2.0 -ohjelmalla. Kysely lähetettiin sähköpostilla Ahvenanmaata lukuun ottamatta kaikkien Suomen kuntien tai sosiaali- ja terveydenhuollon kuntayhtymien tai yhteistoiminta-alueiden perusturvajohtajille, sosiaali- ja terveysjohtajille tai vastaaville viranhaltijoille. Viranhaltijoiden nimet ja yhteystiedot etsittiin kuntien, kuntayhtymien tai yhteistoiminta-alueiden internet-sivuilta. Linkki ei ollut henkilökohtainen, ja vastaajia ohjeistettiin tarvittaessa välittämään se edelleen sosiaalisesta kuntoutuksesta vastaavalle henkilölle kunnassa. Tätä mahdollisuutta oli muutamissa kunnissa myös käytetty: kolmesta kunnasta oli tullut useampi kuin yksi vastaus. Vastaamisen saattoi myös keskeyttää ja jatkaa myöhemmin. Näin ollen on myös mahdollista, että eri kysymyksiin on vastannut eri henkilöt.

Kaikkiaan kysely lähetettiin 218 sähköpostiosoitteeseen 27.1.2016. Kuntayhtymiä tai vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueita oli 35. Kaksi kuntaa, joihin kysely lähetettiin, oli tehnyt kuntaliitoksen toisen kunnan kanssa vuoden 2016 alusta alkaen. Vastausaikaa annettiin aluksi kaksi viikkoa. Kolme päivää ennen vastausajan päättymistä lähetettiin muistutusviesti niihin kuntiin, joista ei ollut vielä tullut vastausta. Vastausaikaa päädyttiin pidentämään yhdellä viikolla vastauskattavuuden lisäämiseksi. Tällöin lähetettiin toinen muistutusviesti niihin kuntiin, joista vastaus vielä puuttui. Henkilökohtainen muistutusviesti lähetettiin niihin yli 100 000 asukkaan kaupunkeihin tai alueille, josta vastaus vastausajan pidennyksen jälkeen puuttui.

Mitkään kyselyn kysymykset eivät olleet pakollisia, joten kysymyskohtaiset vastausmäärät voivat vaihdella. Lisäksi matriisikysymyksissä mikään yksittäinen väite ei ollut pakollinen, vaan vastaajat ovat voineet jättää jonkin väitteen tyhjäksi. Tästä syystä kysymysten kokonaisvastaajamäärä voi poiketa väittämakohtaisista vastaajamääristä. Matriisikysymyksistä on keskiarvoja laskettaessa jätetty pois ”en osaa sanoa” -vastaukset. Viisiportaiset Likert-asteikot on tulosten käsittelyssä muutettu kolmiportaisiksi siten, että täysin ja jokseenkin eri mieltä -luokat on yhdistetty yhdeksi luokaksi (eri mieltä), samoin täysin ja jokseenkin samaa mieltä -luokat (samaa mieltä).

Vastaukset käsiteltiin IBM SPSS Statistics 22 ja Microsoft Excel 2010 -ohjelmilla.

3.1 Vastanneet kunnat ja vastaajat

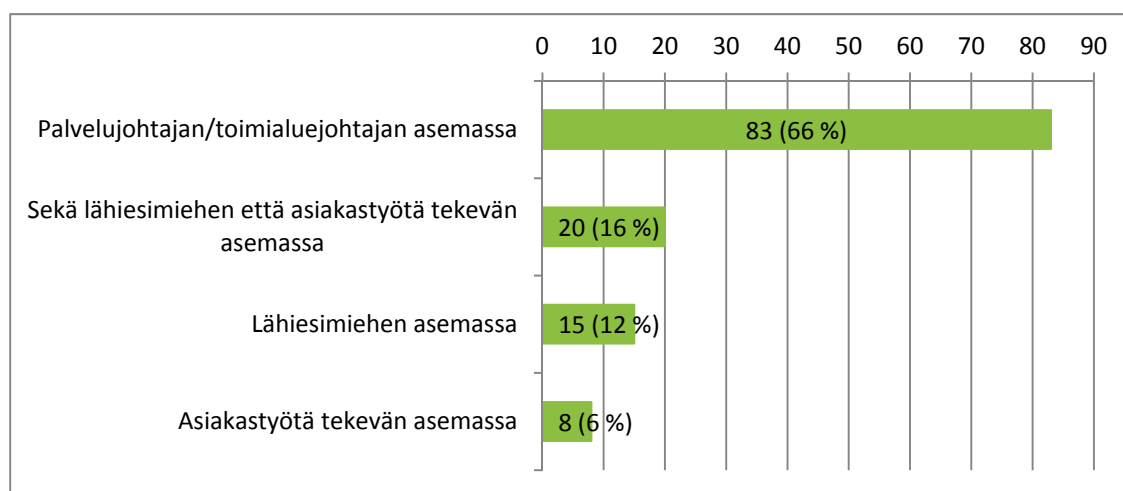
Vastauksia saatiin kaikkiaan 136. Vastanneista palvelunsa itse järjestäviä kuntia on 107. Viidestä itsejärjestävästä kunnasta tuli enemmän kuin yksi vastaus: neljästä kunnasta kaksi ja yhdestä kunnasta kolme. Kuntayhtymiä oli 14 ja vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueita seitsemän. Tyhjiä vastauksia oli kahdeksan.

Kuntayhtymiin ja vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueisiin kuuluvat saattoivat vastata koko alueen osalta tai alueen jotakin osaa koskien. Kuntayhtymien vastaukset kattavat kaikkiaan 52 kuntaa ja vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueiden vastaukset 16 kuntaa. Yhteensä vastaukset kattavat 177 kuntaa, joka on 60 prosenttia Manner-Suomen kunnista. Näissä kunnissa asuu Kuntaliiton 31.12.2014 väestötietojen mukaan laskettuna 73 prosenttia Manner-Suomen väestöstä. Maakunnittainen kattavuus vaihteli suuresti, joka johtui osittain maakunnittaisista eroista palveluiden järjestämistavassa. (Taulukko 1.)

Taulukko 1. Vastausten maakunnallinen kattavuus

Maakunta	Kuntia	Vastauksen kattamat kunnat	Osuus maakunnan kunnista	Maakunnan väestö	Vastausten kattama väestö	Osuus maakunnan väestöstä
Etelä-Karjala	9	0	0 %	131764	0	0 %
Etelä-Pohjanmaa	17	16	94 %	193400	171327	89 %
Etelä-Savo	14	8	57 %	151562	110056	73 %
Kainuu	9	9	100 %	79258	79258	100 %
Kanta-Häme	11	3	27 %	175350	55005	31 %
Keski-Pohjanmaa	8	1	13 %	68832	2893	4 %
Keski-Suomi	23	11	48 %	275360	184511	67 %
Kymenlaakso	7	3	43 %	179858	147921	82 %
Lappi	21	15	71 %	181748	141693	78 %
Päijät-Häme	9	8	89 %	202009	182314	90 %
Pirkanmaa	22	7	32 %	503382	342108	68 %
Pohjanmaa	15	5	33 %	181156	89225	49 %
Pohjois-Karjala	13	11	85 %	165258	149132	90 %
Pohjois-Pohjanmaa	29	20	69 %	405397	326851	81 %
Pohjois-Savo	19	10	53 %	248407	90671	37 %
Satakunta	18	11	61 %	226630	137366	61 %
Uusimaa	26	20	77 %	1603388	1413373	88 %
Varsinais-Suomi	27	19	70 %	472725	351100	74 %
Yhteensä	297	177	60 %	5445484	3974804	73 %

Vastaajia pyydettiin kertomaan, missä roolissa he kyselyyn vastaavat. (Kuvio 1.) sekä asemansa organisaatiossa. (Taulukko 2.) Vastaajista 23 prosenttia oli sosiaalijohtajia, sosiaalipalvelupäälliköitä tai vastaavalla nimikkeellä toimivia. Johtavia sosiaalityöntekijöitä, sosiaalityön johtajia tai muita johtavassa asemassa olevia työntekijöitä oli 23 prosenttia vastaajista. Myös perusturvajohtajia tai perusturvapalvelujohtajia oli useita. Muiden vastanneiden palvelujohtajien vastuualueina oli mm. aikuisten, vammaisten, työikäisten, ikäihmisten tai psykososiaaliset tai hyvinvointipalvelut. (Kuvio 1.)



Kuvio 1. Vastaajien roolit (N = 126)

Vastaajista 66 prosenttia toimii palvelujohtajan tai toimialuejohtajan asemassa, 12 prosenttia lähiesimiehen asemassa ja 6 prosenttia asiakastyötä tekevän asemassa. Sekä asiakastyössä että lähiesimiehenä toimii 16 prosenttia vastaajista. Kysymykseen vastasi 126 henkilöä.

Esimiesasemassa olevista 110 vastaa sosiaalihuollon palveluista, 25 terveydenhuollon palveluista, 37 työllisyyspalveluista ja 20 jostakin muusta palvelukokonaisuudesta. Sama henkilö saattoi olla vastuussa useammasta kokonaisuudesta ja 5 vastaajaa (4 % kysymykseen vastanneista) ilmoittikin vastuukseen sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalvelut sekä jonkin muun kokonaisuuden. Vastaajista 52 prosentilla on vastuullaan vain yksi kokonaisuus, 35 prosentilla kaksi kokonaisuutta ja yhdeksällä prosentilla kolme kokonaisuutta. Taulukkoon 2 on koottu vastaajien palvelukokonaisuusvastuut. Muita palvelukokonaisuuksia pyydettiin tarkentamaan, ja selitteitä tuli yhteensä 19. Näitä olivat sosiaali-, terveys- ja työllisyyspalveluiden lisäksi hyvinvointi-, kotoutumis-, liikuntaneuvola-, omahoitotuki- ja päivähoitopalvelut, sivistystoimi, talous- ja velkaneuvonta, rikos- ja riita-asioiden sovittelu, tukipalvelut, ruoka- ja puhdistuspalvelut ja vammaispa-

Taulukko 2. Vastaajien palvelukokonaisuusvastuut

Palvelukokonaisuudet	Vastaajia
Sosiaalipalvelut	55
Sosiaalipalvelut ja työllisyyspalvelut	20
Sosiaalipalvelut ja terveyspalvelut	15
Sosiaalipalvelut, terveyspalvelut ja työllisyyspalvelut	6
Sosiaalipalvelut ja muu palvelukokonaisuus	5
Sosiaalipalvelut, terveyspalvelut, työllisyyspalvelut ja muu palvelukokonaisuus	5
Sosiaalipalvelut, työllisyyspalvelut ja muu palvelukokonaisuus	3
Muu palvelukokonaisuus	3
Työllisyyspalvelut	2
Sosiaalipalvelut, terveyspalvelut ja muu palvelukokonaisuus	1
Työllisyyspalvelut ja muu palvelukokonaisuus	1

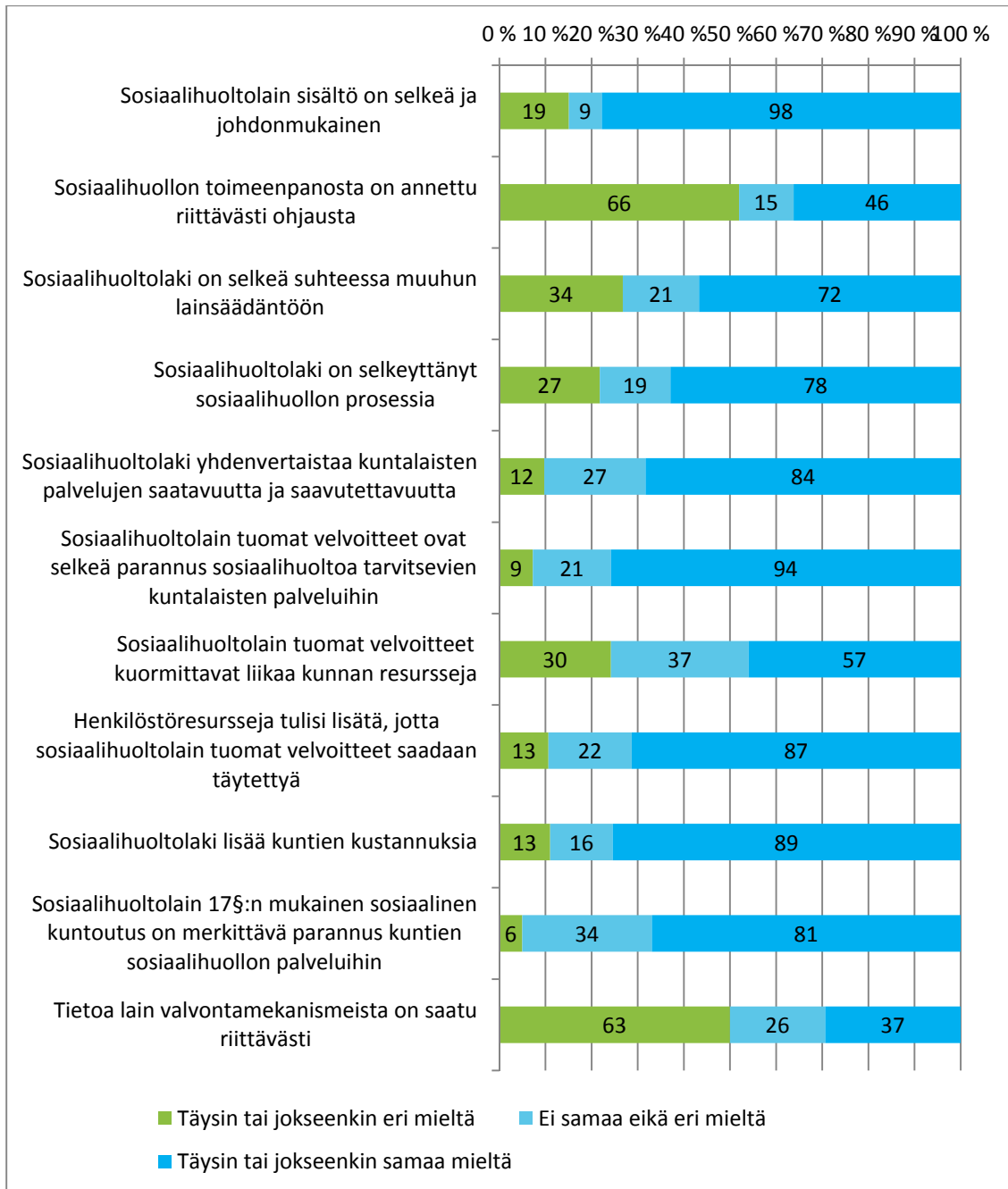
4. Tulokset

4.1 Näkemyksiä sosiaalihuoltolaista

Sosiaalihuoltolakiin liittyviä näkemyksiä selvitettiin sekä valmiiden väittämien että avointen vastausten avulla. Ensin vastaajia pyydettiin kertomaan, mitä mieltä he ovat annetuista sosiaalihuoltolakiin liittyvistä väitteistä. (Kuvio 2.)

Sosiaalihuoltolain sisältöä pidetään selkeänä ja johdonmukaisena: väitteen kanssa oli jokseenkin tai täysin samaa mieltä yli kolme neljäsosaa (78 %) vastaajista. Suhteessa muuhun lainsäädäntöön sosiaalihuoltolakia selkeänä piti yli puolet (57 %) vastaajista. Sosiaalihuoltolaki myös selkeyttää sosiaalihuollon prosessia (63 % vastaajista), yhdenvertaistaa kuntalaisten palveluiden saatavuutta ja saavutettavuutta (68 % vastaajista) ja sen velvoitteet ovat vastaajien mielestä selkeä parannus sosiaalihuoltoa tarvitsevien kuntalaisten palveluihin (76 % vastaajista).

Sosiaalihuoltolain uudistukseen liittyviä haasteita ovat erityisesti lain toimeenpanoon liittyvän ohjauksen riittämättömyys: 52 prosenttia vastaajista kertoo, että toimeenpanosta ei ole saatu riittävästi ohjausta. Myös tietoa lain valvontamekanismeista kaivataan lisää (50 % vastaajista). Sosiaalihuoltolain katsotaan lisäävän kuntien kustannuksia (75 % vastaajista), ja sen velvoitteiden täyttämiseen tarvitaan lisää henkilöstöresursseja (71 % vastaajista). Käsitykset sosiaalihuoltolain tuomien velvoitteiden kuormittavuudesta kunnalle jakautuvat. Vaikka kolme neljästä vastaajasta katsoo lain lisäävän kuntien kustannuksia, vähän alle puolet (46 %) vastaajista on sitä mieltä, että kuormitusta kunnan resursseille tulee liikaa.



Kuvio 2. Sosiaalihuoltolakiin liittyviä väitteitä (kokonaisvastaajamäärä 127).

Tämän lisäksi vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa avoimella vastauksella, mitä muuta he haluavat sanoa sosiaalihuoltolaista ja erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen sisällöistä ja toimeenpanosta laissa. Näitä vastauksia tuli 63. Useimmiten ongelmana pidettiin sosiaalisen kuntoutuksen käsitteen, sisällön ja käytäntöjen epäselvyyttä. Myös konkreettiselle valtakunnalliselle lisäohjaukselle ja tuelle on tarvetta. Usein toistuvana ongelmana oli myös ristiriita kunnan lisääntyvien tehtävien ja vähäisten resurssien välillä. Profiloitumiseen liittyvinä ongelmina mainittiin kahdessa vastauksessa se, että sosiaalinen kuntoutus profiloituu nuorisotakuupalveluksi, jolloin riskinä on muiden kohderyhmien jääminen ulkopuolelle. Yhdessä vastauksessa ilmaistiin huoli siitä, että sosiaalinen kuntoutus nähdään nuorten Ohjaamo-toiminnan kilpailijana, ja toisessa siitä, että sosiaalisesta kuntoutuksesta (kuntouttavana työtoimintana) voi tulla massapalvelu kuntien ns. sakkolistojen purkamiseen, jolloin aidosti sosiaalista kuntoutusta tarvitsevat henkilöt jäävät palvelun ulkopuolelle. Muut ongelmat ovat valtion valvonnan puute ja se, että eri palveluissa toimitaan eri tavoin,

eikä sosiaalihuoltolaki tunnetta ja hyödynnetä muissa kunnan palveluissa samalla tavalla kuin sosiaalipalveluissa. Myös asiakkaiden yhdenvertaisuuden toteutumisesta on huolta. Yhtenä haasteena pidettiin pätevien sosiaalityöntekijöiden rekrytointia. Mainittiin myös huoli siitä, miten toteuttaa lakia käytännössä, kun meneillään on useita samanaikaisia laki- ja organisaatiouudistuksia.

4.2 Käsityksiä sosiaalisesta kuntoutuksesta

Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmät kunnissa

Avoimella kysymyksellä selvitettiin mitä sosiaalinen kuntoutus käytännössä kunnassa tarkoittaa. Kysymykseen saatiin 102 vastausta. Vastauksista poimittiin asiasanoja, jotka luokiteltiin neljään pääluokkaan: sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdat, sisältö, työtavat ja tavoitteet. (Taulukko 3.) Kaikkiaan asiasanoja kertyi 534. Pääluokkien sisällä asiasanoja ryhmiteltiin vielä alaluokkiin.

Taulukko 3. Luokittelua sosiaalisen kuntoutuksen käytännöistä kunnissa

Lähtökohdat	Tavoitteet	Työtavat	Sisältö
Asiakaslähtöisyys	Arjen- ja elämänhallinta	Tilanteen kartoitus	Sosiaalityö ja -ohjaus sekä neuvonta- ja tukipalvelut
Kokonaisvaltaisuus	Itsestä huolehtiminen (riittävä lepo, liikunta, ravinto ym.)	Vertaistoiminta	Työllisyyspalvelut, ml. kuntouttava työtoiminta
Moniammatillisuus	Osallisuuden lisääminen ja syrjäytymisen ehkäisy	Monialainen yhteistyö ja verkostot	Kotiin annettavat palvelut tai kotipalvelut
Suunnitelmallisuus ja tavoitteellisuus	Sosiaaliset suhteet ja tilanteet	Ryhmätoiminta	Päihde- ja mielenterveyspalvelut
Muut lähtökohdat	Muut tavoitteet	Yksilötoiminta	Vapaa-ajan toiminta ja harrastukset
		Muut työtavat	Terveys- ja kuntoutuspalvelut Jalkautuvat ja etsivät palvelut Muut palvelut

Sosiaalinen kuntoutus määriteltiin käytännön näkökulmasta monella eri tavalla. Usein sosiaalinen kuntoutus nähtiin asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena konkreettisena palveluna, asiakkaan vaikeaan elämäntilanteeseen paneutumisenä asiakkaan edun mukaisesti. Palvelutarpeen arviointi koettiin tärkeäksi menetelmäksi asiakkaan palvelupolun löytämisessä. Kokonaisvaltaisuutta pidettiin yleisesti tärkeänä. Eräässä vastauksessa huomautettiin, että sosiaalinen kuntoutus ilman terveyden näkökulmaa ei riitä. Toisessa vastauksessa puolestaan kerrottiin, ettei voida hoitaa ongelmia puuttumatta niiden syihin.

Sosiaalinen kuntoutus palveluna kuvattiin yksilöllisenä tukena, ryhmätoimintana, vertaistukena, erilaisina aktivoimien toimina, esim. arkiliikunnan lisäämisestä tai harrastustoimintana. Toistuvia teemoja olivat myös työttömän ja koko hänen perheensä tukeminen, esimerkiksi erilaisten lomakkeiden täytön ohjaus, neuvonta ja seuranta sekä taloudellisen tilanteen selvittäminen ja suunnittelu. Myös arjen- ja elämänhallinnan parantaminen sekä sosiaalisten suhteiden ja tilanteiden tuki olivat yleisiä teemoja. Useissa vastauksissa pidettiin tärkeänä, että sosiaalinen kuntoutus tuo jotakin uutta olemassa oleviin palveluihin. Kunnissa sosiaalista kuntoutusta on tehty jo ennen nykyistä lakiuudistusta mm. päihde- ja mielenterveyspalveluissa, kehitysvammaisten palveluissa tai sosiaalityössä.

Vastauksissa nostettiin myös esiin asioita, joita sosiaalisen kuntoutuksen yhteydessä pitäisi varoa. Eräs vastaaja kertoo, että kunnan taloudellinen etu ei saa olla sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana, vaan lähtökohtana täytyy olla ihmisen hyvinvointi. Toinen vastaaja ilmaisi huolensa siitä, että asiakkaat jaoteltaisiin eri ”linjoihin” sen mukaan, kuinka helposti työllistettävissä he ovat: TE-toimistoon ohjautuisivat helposti työllistyvät, kunnan palveluihin tukea tarvitsevat ja sosiaali- ja terveyspalveluihin ohjautuisivat ”toivotto-

mat” työnhakijat. Vastaajien mukaan sosiaalisen kuntoutuksen ei myöskään pitäisi olla samaa, mitä sosiaalityössä on ennenkin tehty, eikä ainoastaan sosiaalityössä annettavaa tukea, vaan sen pitäisi tuoda jotakin uutta ja tapahtua yhdessä muiden kanssa. Vaikka sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena usein on ainakin jollakin tasolla parantaa myös ihmisen työelämävalmiuksia tai saattaa häntä kohti ”normaalia” elämää, ei sosiaalinen kuntoutus voi vastausten perusteella olla pelkkää työelämävalmiuksien parantamista, vaan kokonaisvaltaista arjen ja elämänhallinnan kuntoutusta. Sosiaalisessa kuntoutuksessa työttömyyden tai sen keston ei pitäisi olla avainroolissa, vaan tärkeämpää on tunnistaa missä vaiheessa ihminen tarvitsee apua. Sosiaalisessa kuntoutuksessa on myös mahdollista hahmottaa asiakkaan palvelutarpeita, jotka aluksi voivat olla vielä epämääräisiä.

Eroja tuli esiin mm. siinä, mikä on sosiaalisen kuntoutuksen suhde muihin palveluihin, erityisesti kuntouttavaan työtoimintaan. Toisille kuntouttavalla työtoiminnalla ja sosiaalisella kuntoutuksella ei tunnu juurikaan olevan eroa, toisille taas ero on selvä. Eroja mielipiteissä oli myös siinä, missä vaiheessa palveluprosessia sosiaalinen kuntoutus sijaitsee. Toisille se on ennaltaehkäisevää toimintaa, jonka avulla ehkäistään mm. syrjäytymistä, toisissa tapauksissa painotus on selvästi enemmän kuntoutuksessa ja siinä vaiheessa, kun ongelmia jo on.

”Sosiaalinen kuntoutus on asiakkaan kuntouttamista, jolla tuetaan hyvinvoinnin ja elämänhallinnan kohentumista. Sosiaalinen kuntoutus voi toteutua yksittäisen asiakkaan kohdalla hyvin eri tavoin ja sen käytännön sisältö voi vaihdella.”

”Sosiaalinen kuntoutus on laaja-alaista tukea asiakkaan arkeen. Siinä otetaan huomioon asiakkaan kokonaistilanne eikä vain ns. puutteita. Otetaan huomioon asiakkaan vahvuudet ja huomioidaan voimassa oleva toimintakyky. Sosiaalinen kuntoutus on olennaisesti liitoksissa kokonaisvaltaiseen kuntoutukseen.”

”Käytännössä se voi olla mitä tahansa toimintaa mikä aiheuttaa sen, että asiakas kokee voimautuvansa.”

Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdat

Asiakaslähtöisyys määritellään sosiaali- ja terveydenhuollossa monin tavoin. Sillä tarkoitetaan usein työntekijän ja asiakkaan tasa-arvoista suhdetta ja vuoropuhelua. Asiakaslähtöisyyden perusta on se, että jokainen asiakas kohdataan arvokkaana ihmisenä. Asiakaslähtöisiä palveluja rakennetaan asiakkaan tilanteista ja tarpeista käsin. Tämä edellyttää tietoa siitä, mitä asiakkaat tarvitsevat sekä sitä, että asiakas osallistuu itse alusta asti oman palvelunsa muotoiluun yhdessä palveluntarjoajien kanssa. Asiakaskeskeisyyttä ja asiakaslähtöisyyttä käytetään usein synonyymeinä, mutta termeillä voi olla hieman erilaisetkin sisällöt. Kolmas asiakaslähtöisyyttä ja asiakaskeskeisyyttä lähellä oleva termi on asiakasosallisuus. Vastauksissa nousi esiin erityisesti asiakaskeskeisyyden ja asiakaslähtöisyyden periaatteet. Pidettiin tärkeänä, että sosiaalisen kuntoutuksen käytännöissä asiakkaan edun ajamisen tulisi olla ensisijainen tavoite.

”Prosessin lähtökohtana tulisi aina olla asiakkaan omat tavoitteet tilanteensa suhteen, ei ulkopäin tehdyt suunnitelmat”.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden lähtökohtana korostuivat asiakkaiden tarpeet. Palvelun lähtökohtana pitäisi vastausten mukaan olla asiakkaan tilanteen arviointi ja toiminnan suunnittelu ja toteutus yhdessä asiakkaan kanssa tämän elämäntilanteen huomioiden. Palvelun pitäisi olla yksilöllistä, kokonaisvaltaista ja moniammatillista, ja sen pitäisi perustua yksilölliseen suunnitelmaan ja tavoitteisiin. Sekä asiakkaan itsensä, että työntekijän tulisi sitoutua tavoitteiden ja suunnitelman toteuttamiseen, ja tätä pitäisi myös seurata. Omatyöntekijää pidetään tärkeänä. Lähtökohdiksi mainittiin myös mm. motivaatio ja asiakkaan halu muuttaa nykytilannettaan.

Merkittäviä sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtia ovat myös kokonaisvaltaisuus ja moniammatillisuus. Yleiskuvaksi sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohdista muodostui se, että palvelu suunnitellaan yksilöllisesti asiakkaan tarpeista lähtien, asiakkaan kokonaistilanne huomioidaan ja palveluun otetaan mukaan ne palvelut, joita asiakas tarvitsee. Palveluiden toteutuksen lähtökohtana korostuu moniammatillisuus ja monimuotoisuus. Palvelulle asetetaan tavoitteet, joita seurataan. Lähtökohtana mainitaan myös erilaisia kuntoutuksellisia asioita: kuntoutuspalveluiden sovittamista yhteen, kuntouttavaa työotetta, kuntoutuksen välineiden hallintaa ja uusien kuntoutuspolkujen luomista. Palvelun pitäisi olla kynnyksetöntä, ja sen tavoitteena on jokin parannus asiakkaan tilanteessa: elämänhallinnan parantuminen, siirtyminen palveluiden piiriin tai muu edistysaskel.

Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteet

Vastausten perusteella sosiaalisella kuntoutuksella pyritään erityisesti puuttumaan asiakkaan arjen- ja elämänhallinnan ongelmiin, edistämään hänen osallisuuttaan ja vähentämään syrjäytymistä, auttamaan sosiaalisissa suhteissa ja tilanteissa selviämistä, sekä tukemaan asiakkaan voimaantumista. Arjen- ja elämänhallinnan parantaminen sisältää mm. arjen tukea, elämäntaitojen opettelua ja huolehtimista arjen perusasioista, kuten levosta, oikeasta ravinnosta ja liikunnasta. Tavoitteena on, että asiakas löytää oman paikkansa ja alkaa ottaa vastuuta omista asioistaan. Tähän liittyvät myös osallisuuden edistäminen ja syrjäytymisen ehkäisy. Asiakkaan osallistumisen esteitä pyritään poistamaan ja häntä tuetaan, jotta hänellä on mahdollisuus ottaa vastuuta omista asioistaan. Esteitä voi liittyä mm. sosiaalisiin suhteisiin ja tilanteisiin tai toimintakykyyn. Erityisesti sosiaalisten suhteiden ja tilanteiden tuki oli vastauksissa usein toistuvana teemana. Asiakkaan voimavaroihin liittyviä tukitarpeita ovat mm. itsetunto, itsenäisyyden kokemus ja omien voimavarojen löytäminen ja tukeminen. Vastauksissa mainittiin lisäksi rakenteellisia tekijöitä, kuten ympäristöön ja asenteisiin vaikuttaminen ja uusi palvelukulttuuri, jotka liittyvät myös mm. osallistumisen esteiden poistamiseen ja osallisuuden edistämiseen.

4.3 Sosiaalisen kuntoutuksen työtavat ja sisällöt

Sosiaaliseen kuntoutukseen voi vastaajien mukaan kuulua hyvin monenlaisia palveluita ja palvelukokonaisuuksia. Yleisimmin vastaajat katsoivat sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvan sosiaalityötä, sosiaaliohjausta ja neuvonta- ja ohjauspalveluita. Joissain vastauksissa kuitenkin erityisesti painotettiin, että kyseessä ei ole pelkkä sosiaalityö, vaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen tapaamisista erillinen prosessi. Työllisyyspalveluista erityisesti kuntouttavaa työtoimintaa ja päivätoimintaa pidettiin osana sosiaalista kuntoutusta, mutta työllistymiseen liittyviä ja työelämävalmiuksia parantavia palveluita mainittiin myös runsaasti: skaala ulottui erilaisista kuntouttavan työtoiminnan kaltaisesta päivä- ja työtoiminnasta palkkatukityön saakka.

Erityisesti kuntouttavan työtoiminnan ja sosiaalisen kuntoutuksen välinen suhde ei ole aivan selkeä. Pääsääntöisesti niiden katsottiin olevan erillisiä asioita ja kuntouttavan työtoiminnan olevan mahdollinen osa sosiaalista kuntoutusta, mutta joitain poikkeuksiaikin oli.

“Päihdehuoltoon ja mielenterveystyöhön liittyvää kuntouttavaa työtoimintaa”

”Minusta sosiaalinen kuntoutus ei kuitenkaan ole sama asia kuin kuntouttava työtoiminta. On paljon asiakkaita, joille työnhakija-status ei ole oikea ja kuntouttava työtoimintakin voi olla liian vaativaa. Ainakin jos työtoiminnasta pidetään kiinni, eikä lasketa kutyksi päivätoimintatyypisiä palveluita.”

Kolmas tyypillinen vastauksissa esiintynyt sosiaalisen kuntoutuksen palvelukokonaisuus olivat päihde- ja mielenterveyspalvelut. Harvemmin mainittuja palvelukokonaisuuksia olivat ikäihmisten palvelut, vapaaehtois- ja harrastustoiminta, kuntoutuspalvelut ja terveydenhuollon palvelut. Lisäksi sosiaalinen kuntoutus voi vastaajien näkemysten mukaan sisältää olohuone- tai asukastalotoimintaa ja sen kaltaista aktivoivaa tekemistä, keskustelulerhoja, jalkautuvia palveluita, koulutusta tai valmennusta, maahanmuuttajapalveluita tai jopa kouluun tai työpaikalle annettavia palveluita.

Sosiaalisen kuntoutuksen sisältönä erityisesti ryhmätoiminta mainitaan usein. Ryhmätoiminta voi olla harastusryhmiä tai muuta ryhmätoimintaa tai ryhmämuotoista tukea. Vaikka ryhmätoiminta mainitaan huomattavasti useammin kuin yksilötoiminta, myös yksilötoimintaa pidetään tärkeänä ryhmätoiminnan rinnalla. Usein mainittuja asioita ovat myös vertaistoiminta ja -tuki, työ- ja toimintakyvyn vahvistaminen ja yhteistyö ja yhteisöt. Yhteistyö ja yhteisöt voivat olla joko ammatillisia yhteisöjä ja verkostoja, ja liittyä näin moniammatilliseen ja -alaiseen työhön, tai asiakkaan omia lähiverkostoja, joiden ottamisesta kuntoutukseen on hyötyä.

”Asiakkaan ohjausta ja neuvontaa kokonaisvaltaiseen hyvinvointiin ja toimintakykyisyyteen.”

”Se voi olla yksilöllistä tai ryhmämuotoista ja tavoitteena on vahvistaa asiakkaiden omatoimisuutta, osallisuutta, arjessa selviytymistä ja tehdä yksilöllisiä jatkosuunnitelmia esim. opiskeluun ja työelämään, jos on nuorista kyse.”

”Suunnitelmallista toimintaa, jonka sisältöön asiakas on itse saanut vaikuttaa ja toivoa”

Sosiaalisen kuntoutuksen toteutus

Sosiaalisen kuntoutuksen työmenetelmiä kysyttiin monivalintakysymyksellä, jossa lisäksi pyydettiin antamaan lyhyt sanallinen kuvaus kustakin valitusta menetelmästä. Yleisimpiä sosiaalisessa kuntoutuksessa käytettäviä työmenetelmiä ovat sosiaalialan ammattilaisten tarjoama tehostettu tuki ja ohjaus, ryhmätoiminta ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden edistäminen, sekä elämänhallinta ja suoriutuminen arkipäivän toiminnoista. Usein mainittiin myös kuntouttava työtoiminta, työkokeilut, työpajat, vertaistuki ja kotiin vietävät palvelut. Myös tukihenkilötoiminta, koulutukset ja valmennukset, päihde- ja mielenterveyspalvelujen päivätoiminta, perhetyö ja vapaaehtoistoiminta mainittiin.

Sosiaalisen kuntoutuksen käytäntöjä koskevissa avoimissa vastauksissa sivuttiin myös sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaita. Vastausten perusteella sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat yleensä työikäisiä, mutta erityisiä asiakasryhmiä ei noussut selvästi esiin. Yksittäisissä vastauksissa mainittiin asiakasryhminä mm. päihde- ja mielenterveyskuntoutujat, vammaiset ja kehitysvammaiset ja ikäihmiset. Tiivis yhteistyö etsivän nuorisotyön kanssa mainittiin useammassa vastauksessa. Eräässä vastauksessa kerrottiin sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevan kaikkien niiden henkilöiden, jotka eivät ole mukana ns. normaalissa elämänmenossa, kuten koulutus- ja työelämässä. Toisaalta eräs vastaaja huomautti, että on runsaasti asiakkaita, joille työnhakijuus ei ole oikea tai realistinen vaihtoehto, ja kuntouttava työtoimintakin on liian vaativaa. Sosiaalisen kuntoutuksen tulee olla yksilöllistä ja huomioida se, että ryhmätoiminta ei sovi kaikille. Samansuuntaisia vastauksia tuli muitakin: osa sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaista aloittaa arjen- ja elämänhallinnan perusasioiden (päivärytmi, ruokailu, hygienia jne.) harjoittelulla, toisilla taas tavoitteena voi olla työllistyminen tai opiskelupaikka.

Joidenkin vastausten perusteella sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaina ovat varsinaisen asiakkaan lisäksi heidän perheensä ja läheisensä. Tähän vaikuttaa olevan ainakin kaksi eri syytä: ensiksi koko perheen ja heidän elämänhallintansa tukeminen voi olla ensiarvoisen tärkeää varsinaisen asiakkaan kuntoutumisen onnistumiseksi, ja toiseksi lähipiirillä voi olla ratkaiseva merkitys sosiaalisten taitojen ja toimintakyvyn ylläpitämisessä etenkin yksin elävillä ihmisillä.

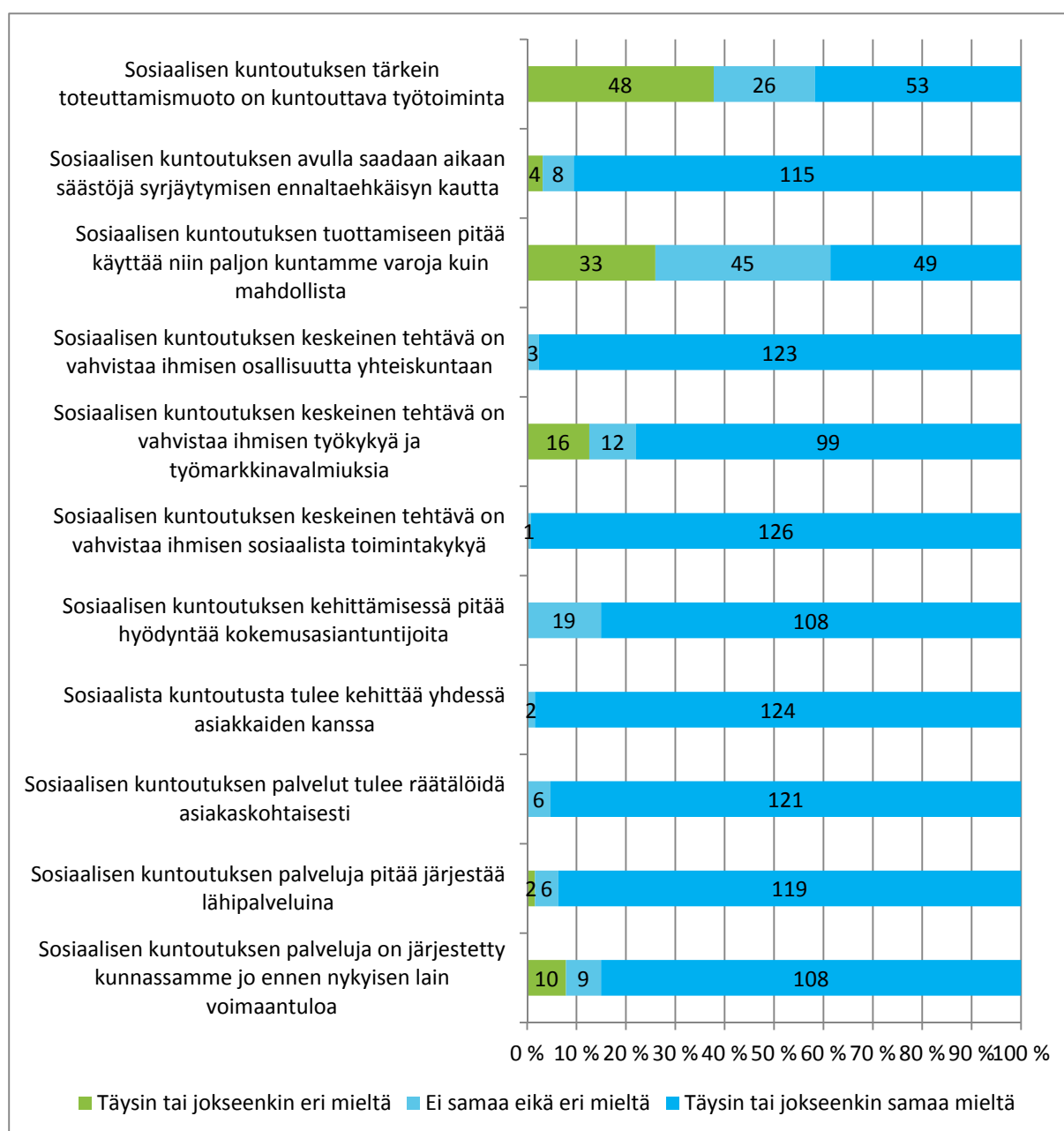
Avoimen kysymyksen lisäksi vastaajille esitettiin sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä väitteitä, ja heitä pyydettiin kertomaan ovatko samaa vai eri mieltä näiden kanssa. (Kuvio 3.) Useimmissa kunnissa (85 %) sosiaalisen kuntoutuksen palveluita on järjestetty jo ennen nykyisen lain voimaantuloa. Palvelut on vastaajien mukaan tärkeää järjestää lähipalveluina (94 %) ja räätälöidä asiakaskohtaisesti (95 %). Palveluiden kehittäminen yhdessä asiakkaiden kanssa ja kokemusasiantuntijoiden hyödyntäminen palveluiden kehittämisessä nähdään myös tärkeänä (98 % ja 85 %).

Vastausten perusteella sosiaalisen toimintakyvyn parantaminen ja osallisuuden lisääminen ovat sosiaalisen kuntoutuksen keskeisempi tavoite kuin työkyvyn ja työmarkkinavalmiuksien parantaminen: vastaajista 99 pro-

senttia oli samaa mieltä väitteen ”sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä” kanssa ja 98 prosenttia väitteen ”sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen osallisuutta yhteiskuntaan” kanssa. Vastaava osuus väitteellä ”sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen työkykyä ja työmarkkina-avalmiuksia” oli 78 prosenttia. Työkykyä ja työmarkkina-avalmiuksien edistämistä koskevan väitteen kanssa jokseenkin eri mieltä oli 13 prosenttia vastaajista.

Väite ”Sosiaalisen kuntoutuksen tuottamisen pitää käyttää niin paljon kuntamme varoja kuin mahdollista” jakoi mielipiteitä: samaa mieltä väitteen kanssa oli 39 prosenttia ja eri mieltä 26 prosenttia vastaajista. Noin kolmasosa ei ollut väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä. Toisaalta 91 prosenttia vastaajista uskoo sosiaalisen kuntoutuksen tuottavan säästöjä syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kautta.

Toinen mielipiteitä jakanut väite oli ”Sosiaalisen kuntoutuksen tärkein toteuttamismuoto on kuntouttava työtoiminta”. Tämän väitteen kanssa oli eri mieltä 38 prosenttia vastaajista ja samaa mieltä 42 prosenttia vastaajista. Tulos on samansuuntainen kuin aiemmassa kysymyksessä sosiaalisen kuntoutuksen sisällöstä. Viidesosa ei ollut väitteen kanssa samaa eikä eri mieltä.



Kuvio 3. Väitteitä sosiaalisesta kuntoutuksesta (N=127)

Sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa mukana olevia yhteistyötahoja kysyttiin valintakysymyksellä, jossa annettiin valmiina vaihtoehtoina eri tahoja ja pyydettiin arvioimaan yhteistyön määrää viisiportaisella asteikolla välillä ei lainkaan – erittäin paljon. Aikuissosiaalityö oli vastaajista johtuen useimmiten vastattu yhteistyötaho. Yleisiä yhteistyötahoja ovat monialaiset yhteispalvelut/työvoiman palvelukeskukset (TYP-palvelut), työpajat, TE-toimisto ja kunnan päihde- ja mielenterveyspalvelut. Kelan ja seurakunnan sekä oppilaitosten kanssa osa tekee enemmän ja osa vähemmän yhteistyötä. Harvinaisin yhteistyökumppani on erikoissairaanhoido. Muina palveluina mainittiin etsivä nuorisotyö, liikuntapalvelut, talous- ja velkaneuvonta, asuntopalvelut, vammaisten palvelut, työtoimintayksiköt, rikosseuraamuslaitos ja työnantajat.

Lisäksi vastaajille esitettiin väitteitä sosiaalisen kuntoutuksen toteutukseen liittyen. Eri toimijoiden rooleissa ja vastuunjaossa sekä sosiaalisen kuntoutuksen johtamisessa on vastausten perusteella selkiyttämisen varaa monissa kunnissa. Tilanne kuitenkin vaihtelee kunnittain, 40 prosenttia vastaajista kertoi, että heidän paikkakunnallaan roolit ovat suhteellisen selkeät. Noin puolessa kunnista ei myöskään ole vastaajien mielestä riittävästi sosiaalisen kuntoutuksen palveluita. Sosiaalinen kuntoutus on lisännyt ainakin jonkin verran yhteistyötä sekä sosiaalihuollon sisällä ja kunnan eri hallintokuntien välillä että kunnan ulkopuolisten toimijoiden (mm. TE-toimisto, Kela) suuntaan. Noin viidesosan mielestä yhteistyö ei ole lisääntynyt. (Taulukko 4.)

Taulukko 4. Väitteitä sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden toteutumisesta

	Jokseenkin tai täysin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin tai täysin samaa mieltä
Eri toimijoiden roolit sosiaalisen kuntoutuksen toiminnassa ovat selkeät	54 (43 %)	23 (18 %)	48 (38 %)
Kunnassamme on riittävästi sosiaalisen kuntoutuksen/sosiaalista toimintakykyä vahvistavia palveluita	65 (52 %)	19 (15 %)	42 (33 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen johtaminen on selkeää	50 (40 %)	31 (25 %)	43 (35 %)
Eri toimijoiden vastuunjakoa sosiaalisessa kuntoutuksessa on selkeä	57 (46 %)	27 (22 %)	41 (33 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä yhteistyö sosiaalihuollon sisällä on lisääntynyt	19 (16 %)	45 (37 %)	58 (48 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä yhteistyö kuntamme eri hallinnonalojen välillä on lisääntynyt	27 (22 %)	37 (30 %)	60 (48 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä monialainen yhteistyö eri toimijoiden (esim. TE-toimisto, Kela) välillä on lisääntynyt	24 (20 %)	37 (30 %)	62 (50 %)

Avoimella vastauksella kysyttiin sitä, miten sosiaalisessa kuntoutuksessa varmistetaan asiakaslähtöisyys ja osallisuus. Tähän on erilaisia tapoja. Yksittäisen asiakkaan palvelupolun näkökulma oli yleisin: asiakkaalle pyritään löytämään hänen tarpeitaan mahdollisimman hyvin tukevat palvelut. Asiakaslähtöisyys varmistetaan ottamalla asiakas mukaan omien asioidensa hoitoon mahdollisimman varhaisessa vaiheessa, jatkamalla tiivistä yhteistyötä koko sosiaalisen kuntoutuksen prosessin ajan kuuntelemalla ja kuulemalla hänen mielipidettään ja toiveitaan palveluiden suhteen ja toimimalla asiakkaan toiveiden mukaisesti mahdollisimman paljon. Käytännön toimenpiteitä ovat mm. palveluntarpeen arviot, asiakassuunnitelmat ja palveluiden asiakaskohtainen räätälöinti sekä suunnitelmien ja asiakkaan tilanteen tarkka seuranta.

Asiakaslähtöisyyttä pyritään varmistamaan myös laajemmin mm. käyttämällä palveluiden suunnittelussa kokemusasiiantuntijoita ja keräämällä asiakaspalautetta. Ammatillaiset voivat edistää asiakaslähtöisyyttä myös omassa työssään mm. vastuuvirkailijoiden nimeämisellä, moniammatillisella yhteistyöllä sekä eri toimijoiden roolien selkiyttämällä käytännön työssä ja vastuu- ja hallinnointikysymyksissä. Avoin tiedotus ja tietojen vaihto sekä yhteiset tietojärjestelmät mainittiin. Eräässä vastauksessa painotettiin, että kunnan taloudellisen edun ei pitäisi olla palveluiden suunnittelun lähtökohtana. Toisessa vastauksessa puoles-

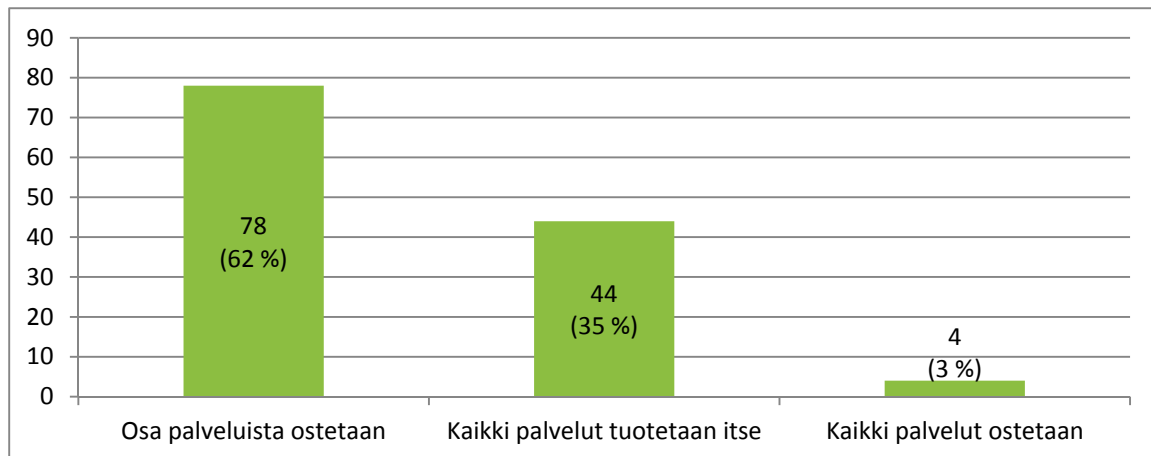
taan kannettiin huolta työntekijöiden vähenemisestä ja palvelun tarvisijoiden lisääntymisestä. Mainittiin myös, että sosiaalisen kuntoutuksen palvelut ovat hyvin alkuvaiheessa, eivätkä käytännöt ole vielä vakiintuneet. Eräs vastaaja kertoi, että sosiaalinen kuntoutus on yleiskäsite ja vasta hakemassa muotoaan ja että eri ammattilaiset ymmärtävät käsitteen eri tavoin.

4.4 Sosiaalisen kuntoutuksen tuottaminen ja organisointi

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen tuottajat

Sosiaalisen kuntoutuksen tuottajina mainittiin usein kolmannen sektorin toimijat ja hankkeet sekä työllisyyspalvelut. Kaikki palvelut tuotetaan itse vähän yli kolmasosassa (35 %) vastanneista kunnista. Yleisimmin (62 % vastauksista) osa palveluista ostetaan. Kaikkien palveluiden ostaminen on harvinaista (3 % vastauksista). (Kuvio 4.) Mikäli osa palveluista ostetaan, pyydettiin vastaajia tarkentamaan mitä palveluita ostetaan. (Taulukko 5.) Yleisin ostopalveluna osittain tai kokonaan tuotettava palvelu on kuntouttava työtoiminta. Muita yleisiä ostettavia palveluita ovat päihde- ja mielenterveyspalvelut ja eri kohderyhmien työpaja- ja muut työtoiminnot.

Kaikkiaan avoimia selitteitä tuli 72, joissa saatettiin mainita useita eri palveluita. Vastausvaihtoehto ”osa palveluista ostetaan” voi tarkoittaa sitä, että jotkin palvelut ostetaan kokonaisuudessaan ja toiset tuotetaan itse tai sitä, että jotakin palvelua sekä tuotetaan itse että ostetaan. Osa vastaajista oli kertonut mistä palveluita ostetaan, eikä niinkään sitä, mitä ostetaan. Toiset vastaajat olivat saattaneet kertoa ostopalveluiden tilanteesta sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvissä palveluissa ja osa taas tätä laajemmalla alueella. Toisinaan vastaukset olivat myös hyvin yleisluontoisia, eikä niiden perusteella selvinnyt, mitä palveluita ostetaan. Tällaisia vastauksia oli kahdeksan.



Kuvio 4. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden järjestämistapa (N=126)

Taulukko 5. Yleisimpiä osittain tai kokonaan ostettavia palveluita (N = 72)

Palvelu	Mainintoja
Kuntouttava työtoiminta	32
Työpaja- ja muut työtoiminnot	14
Päihde- ja mielenterveyspalvelut	10
Ryhmätoiminnot (ikäntyvät, nuoret jne.)	5
Lasten ja nuorten palvelut	5
Kuntoutuspalvelut	4
Tukihenkilö/tukiperhetoiminta	4
Päivätoiminta	4
Asumispalvelut, asumisen tuki	3

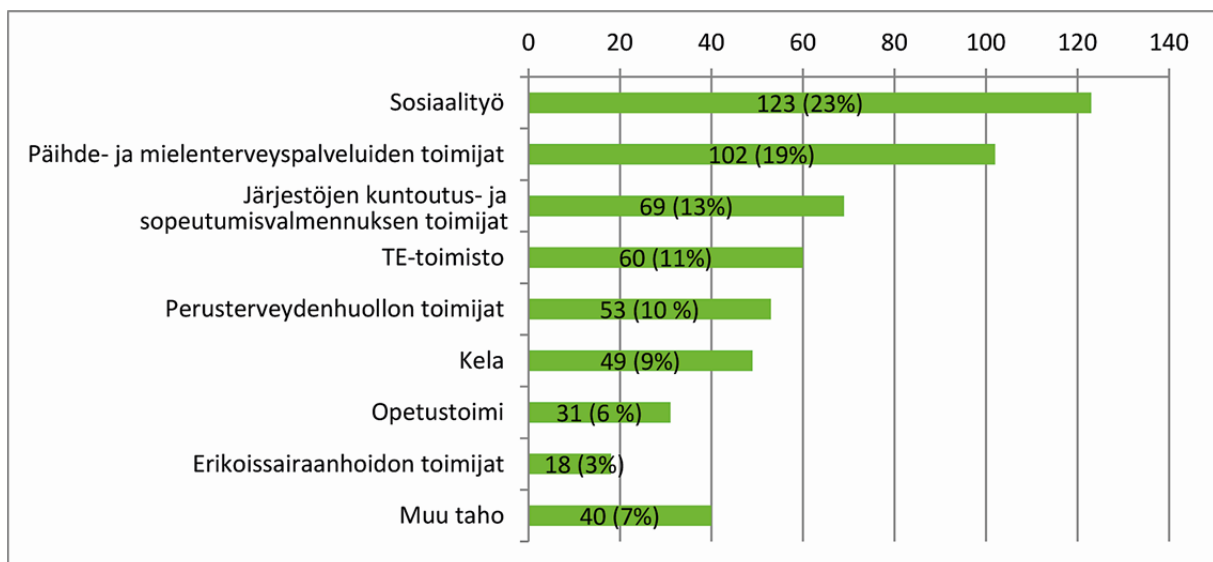
Yksittäisiä ostettavia palveluita ovat mm. hyvinvointiohjaus, kokemusasiantuntijatoiminta, liikuntapalvelut, kriisityö ja sosiaalipalvelut. Yhdessä vastauksessa kerrottiin terveyspalveluiden olevan kuntayhtymässä ja parissa vastauksessa mainittiin erikoissairaanhoidon palvelut. Itse tuotettavina palveluina taas mainittiin erilaisia neuvonta- ja ohjauspalveluita (mm. sosiaaliohjaus, hyvinvointiohjaus), kuntouttava työtoiminta, asiakasryhmätoiminta, asumisen ohjaus, sosiaalityö, ryhmätoiminnot, vertaistuki, terveydenhuolto, päihde- ja mielenterveyspalvelut, kuntoutustiimi ja työllisyyspalvelut sekä sosiaalityössä, perhetyössä ja erityisnuorisotyössä tehtävä sosiaalinen kuntoutus.

Ostopalveluihin liittyen kysyttiin myös, mistä palveluita ostetaan. Näitä vastauksia tuli 80. Vastaajat saattoivat valita useamman kuin yhden vaihtoehdon. Kolmasosa vastasi, että palveluita ostetaan yrityksiltä ja puolet vastasi ostavansa palveluita kolmannelta sektorilta. Noin neljäsosa vastasi ostavansa palveluita muualta. Luokassa muut pyydettiin kertomaan tarkemmin, mistä palveluita ostetaan. Kun tarkennus oli kolmas sektori, säätiöt, järjestöt tms. kolmannen sektorin toimija, siirrettiin vastaus kolmannen sektorin luokkaan. Tällöin kolmannen sektorin toimijoiden osuus nousi 56 prosenttiin ja muut-luokan osuus laski 11 prosenttiin. Kaikkiaan avoimissa vastauksissa mainittiin 21 eri tahoja, joista kolmannen sektorin toimijoita oli kahdeksan. Jäljelle jääneistä 14 vastauksesta kuntia tai kuntayhtymiä oli kymmenen ja koulutusorganisaatioita neljä.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja tuotetaan useimmiten sosiaalipalveluissa ja päihde- ja mielenterveyspalveluissa. (Kuvio 5.) Myös järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksen toimijat ovat yleisiä palveluiden tuottajia. Kolmannen sektorin toimijat ja hankkeet mainittiin usein (15 kertaa, Taulukko 6.) lisäksi muiden tahojen selitteissä, joten kolmatta sektoria voidaan pitää keskeisenä sosiaalisen kuntoutuksen toteuttajana.

Muita tahoja kolmannen sektorin toimijoiden ja hankkeiden lisäksi ovat mm. työllisyysneuvonnan yksiköt. Työllisyyspalvelut voivat olla kunnan omia työllisyyspalveluita, TYP-toimintaa tai esimerkiksi työpajoilla tapahtuvaa työtoimintaa. Melko usein mainittiin myös vapaa-aika- ja liikuntatoimi, sekä sivistys- ja nuorisotoimi.

Vastauksia kysymykseen tuli 126, ja vastaajat saattoivat valita useamman vaihtoehdon, mikäli sosiaalisen kuntoutuksen palveluita tuotetaan useammassa paikassa.



Kuvio 5. Sosiaalisen kuntoutuksen tuottajat (N=127)

Taulukko 6. Muita sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden tuottajia

Palvelu	Mainintoja
Kolmas sektori ja hankkeet	15
Työllisyyspalvelut	12
Vapaa-aikatoimi ja liikuntapalvelut	6
Nuorisotoimi	5
Sivistystoimi	4
Ostopalvelut/yksityiset palveluntuottajat	3
Kuntoutukset (vammaset, mielenterveys- ja päihdekunt. jne.)	3
Kunnat/hallinnolliset palvelut	1

Sosiaalisen kuntoutuksen organisointi

Tavallisimmin sosiaalista kuntoutusta järjestetään sosiaali- ja terveystoimen tai työllisyyspalveluiden alaisena. Joissakin kunnissa mukana on myös muita palveluita, kuten sivistystoimen palveluita tai TYP-toimintaa. Päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat yleinen sosiaalisen kuntoutuksen paikka tai yhteistyökumppani, se mainitaan 16 vastauksessa. Sivistystoimen palveluina mainittiin mm. nuorten pajatoiminta ja kansalaisopistot, jotka osaltaan järjestävät sosiaalisen kuntoutuksen tapaamisia.

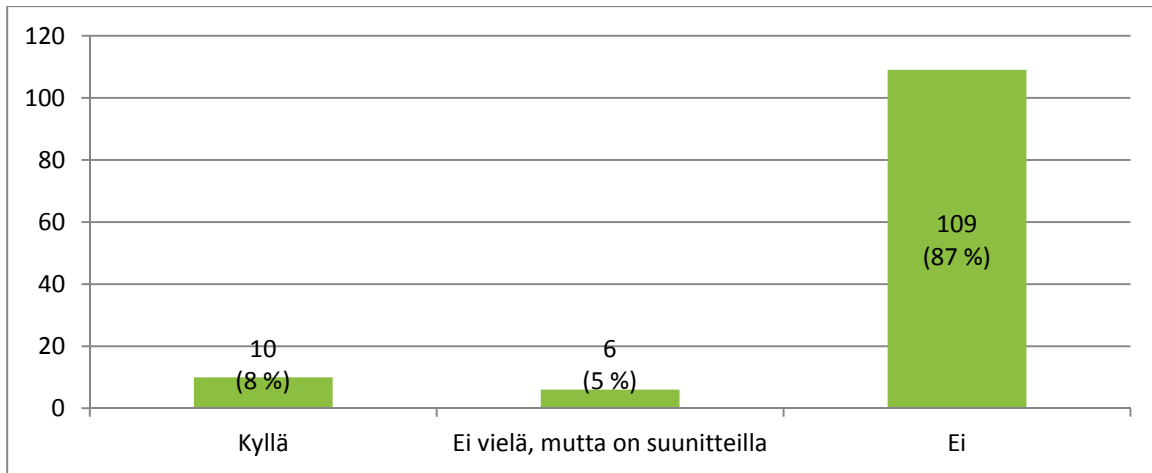
Yhdessä vastauksessa kerrotaan kunnassa olevan sosiaalisen kuntoutuksen yksikkö. Tämä yksikkö toimii sosiaali- ja terveystoimen alaisuudessa. Toisessa kunnassa on aloittanut vuoden 2016 alusta pieni sosiaalisen kuntoutuksen tiimi aikuissosiaalityön alaisuudessa.

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluiden organisointia selvitettiin avoimella kysymyksellä. Apukysymyksiksi annettiin, kuuluvatko palvelut sosiaali- vai työllisyyspalveluiden alle ja onko sosiaaliselle kuntoutukselle omaa yksikköä. Vastauksia tuli 109. Nämä analysoitiin siten, että vastauksista poimittiin mainitut hallinnonalat ja pyrittiin hahmottamaan ovatko ne toisilleen alisteisia vai rinnasteisia: esimerkiksi ovatko työllisyyspalvelut sosiaalipalveluiden alainen kokonaisuus, kuuluvatko sosiaali- ja työllisyyspalvelut eri kokonaisuuksien alle (esim. sosiaalipalvelut perusturvan ja työllisyyspalvelut elinkeinopalveluiden alle) vai kuuluvatko molemmat saman kokonaisuuden (esim. perusturva) alaisuuteen rinnakkaisina palvelukokonaisuuksina. Tämän jälkeen vastaukset ryhmiteltiin palvelukokonaisuuksien mukaan samantyyppisiksi ryhmiksi. Organisointitapoja on koottu taulukkoon 7.

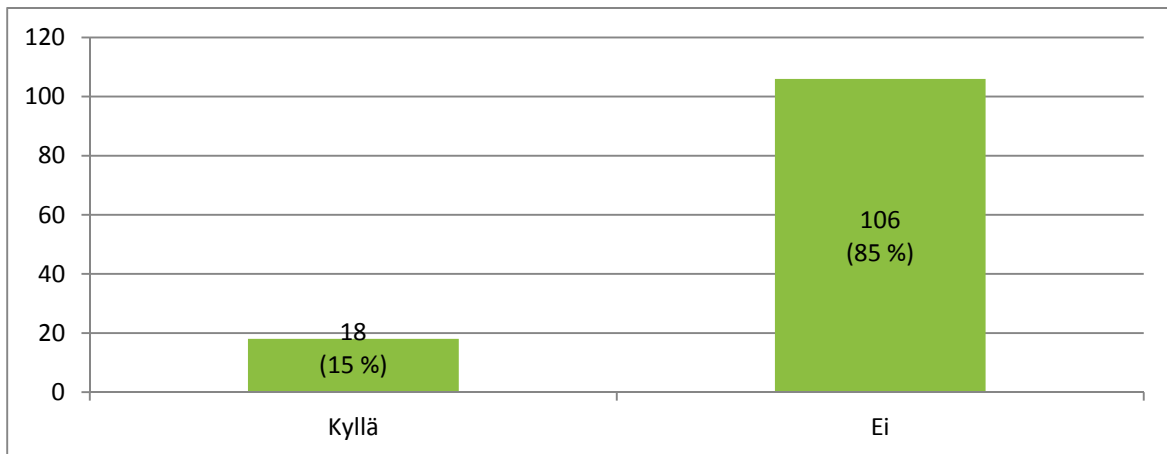
Taulukko 7. Sosiaalisen kuntoutuksen organisointi (N=109)

Organisointitapa	Vastauksia
Sosiaalipalveluiden/sosiaali- ja terveystoimen alaisena	44
Sosiaalipalveluissa ja työllisyyspalveluissa (erillisinä tai yhteistyönä)	16
Työllisyystoimi on sosiaalitoimen alaisena	14
Useissa palvelukokonaisuuksissa (erillisenä tai yhteistyönä)	14
Työllisyystoimen alaisena (työllisyystoimi sosiaalitoimesta erillisenä yksikkönä, esim. keskushallinnon alla)	7
Sosiaalipalvelut, työllisyyspalvelut, sivistyspalvelut	5
Organisointitapa ei selviä vastauksesta	5
Ulkopuolisena palveluna (ml. TE-toimisto, Kela jne.)	4

Valintakysymyksillä selvitettiin sitä, onko kunnissa erillistä vastuuhenkilöä tai budjettia sosiaaliselle kuntoutukselle. Tarkennuksena kysyttiin minne sosiaalisen kuntoutuksen sisältyvät, ellei erillistä budjettia ole. Nimettyä esimiestä tai vastaavaa henkilöä (87 % vastanneista) ei yleensä ole. (Kuvio 6.) Kymmenessä kunnassa päällikkö on ja kuudessa ei ole vielä, mutta nimeäminen on suunnitteilla. Sosiaalisen kuntoutuksen kustannuksiin ei myöskään yleensä ole varattu erillistä budjettia (85 % vastanneista) (Kuvio 7.), vaan kustannukset sisältyvät tyypillisesti sosiaalipalveluiden budjettiin. Yksi vastaaja kertoi, että yksiköllä on erillinen budjetti, mutta sosiaalista kuntoutusta toteutetaan myös muualla.



Kuvio 6. Onko kunnassa nimetty sosiaalisen kuntoutuksen päällikkö tai vastaava henkilö? (N=125)



Kuvio 7. Onko sosiaaliselle kuntoutukselle erillinen budjetti? (N=124)

4.5 Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolut

Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjautuminen ja palvelutarpeen arvio

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolkuja selvitettiin valintakysymysten ja tarvittaessa avointen selitteiden avulla. Asiakkaat voivat ohjautua sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin useilta eri tahoilta, josta syystä ohjautumista koskevassa kysymyksessä vastaaja saattoi valita useita vaihtoehtoja. (Kuvio 8.)

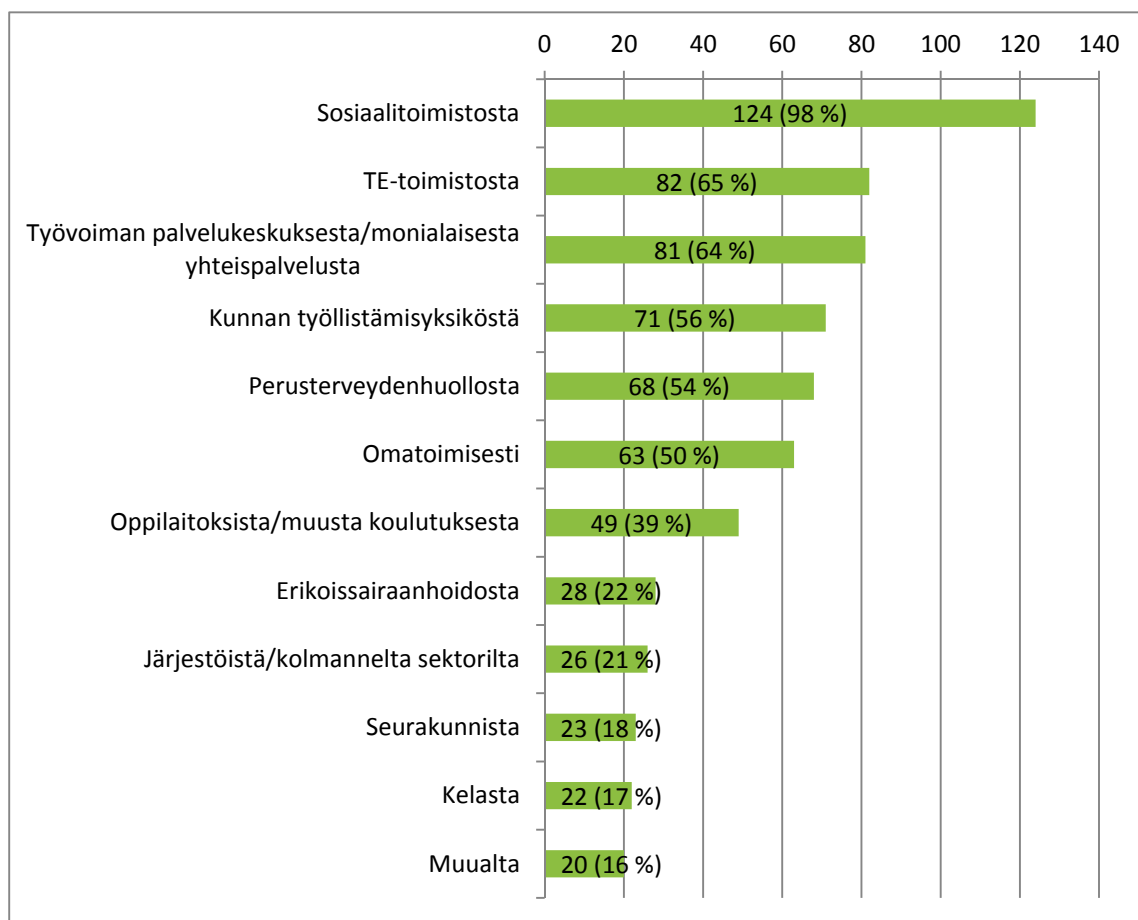
Asiakkaat ohjautuvat sosiaalisen kuntoutuksen palveluihin useimmiten sosiaalitoimistosta. Työllistämiseen liittyvät palvelut ovat myös merkittävä ohjaava taho. Vastaajia pyydettiin myös tarkentamaan mistä kolmannen sektorin toimijoilta asiakkaita ohjautuu sosiaaliseen kuntoutukseen. Tarkennuksia tuli yhdeksän, joista yhdessä kerrottiin asiakkaiden ohjautuvan yksityiseltä sektorilta ja yhdessä kolmannelta sektorilta. Muut tarkennukset ovat kansalaistalo, Sininauhaliitto, nuorten paja ja työttömien yhdistykset. Lisäksi asiakkaita ohjautuu paikallisilta (sosiaali)palveluja tuottavilta järjestöiltä. Muualta, mistä -vastauksia pyydettiin myös tarkentamaan. Näitä vastauksia tuli 19. (Taulukko 8.)

Sosiaaliseen kuntoutukseen ohjaamisen kriteereistä on sovittu kymmenesosassa vastanneita kuntia. Kriteereitä suunnitellaan 42 prosentissa vastanneita kuntia. Muissa kunnissa kriteereistä ei ole sovittu. (Kuvio 9.) Kriteereitä ovat esimerkiksi palvelutarpeen arvioinnin kriteerit, työttömyys ja huono työmarkkina-asema. Vastausten perusteella sosiaalisen kuntoutuksen asiakkailta on erilaisia muitakin asiakkuuksia: toimeentulo-, kuntoutus- tai muu rahallinen tuki, julkiset työvoimapalvelut tai kuntouttava työtoiminta. Myös

elämänhallinnan vaikeudet ja yksilöllinen tuen tarve mainittiin. Lisäksi mainittiin asiakkaiden tarvitsevan erityistä tukea työllistymistä tukeviin toimenpiteisiin osallistumisessa. Eräs asiakkuuden kriteeri voi olla päihteettömyys tai riittävä suomen kielen taito.

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeen arvio tehdään useimmiten (83 %) sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. (Kuvio 10.) Muualla tehdyistä palvelutarpeen arvioista useimmat on tehty yhteistyönä työllisyyspalveluiden (TE-toimisto, TYP jne.) ja sosiaalitoimen välillä (seitsemän vastausta) tai palvelutarpeen arvioinnin, aktivointi- tai työllistymissuunnitelman tai vastaavan yhteydessä (kahdeksan vastausta). Joissain kunnissa ei ole erityisesti päätettyä paikkaa palvelutarpeen arvioinnin tekemiseen, vaan paikka määräytyy asiakkaan tarpeiden mukaan. Sosiaalipalveluiden lisäksi arvioinnissa voi olla mukana myös mielenterveyspalvelut tai asumisen ohjaus.

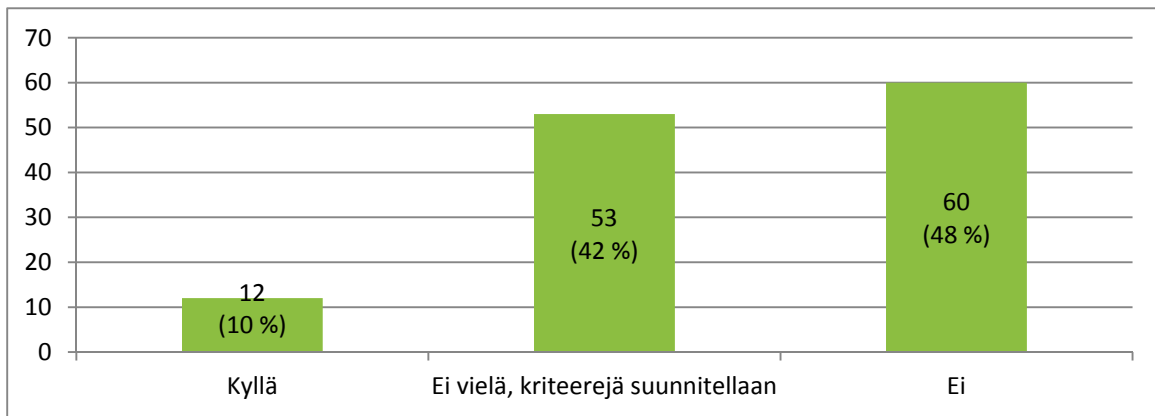
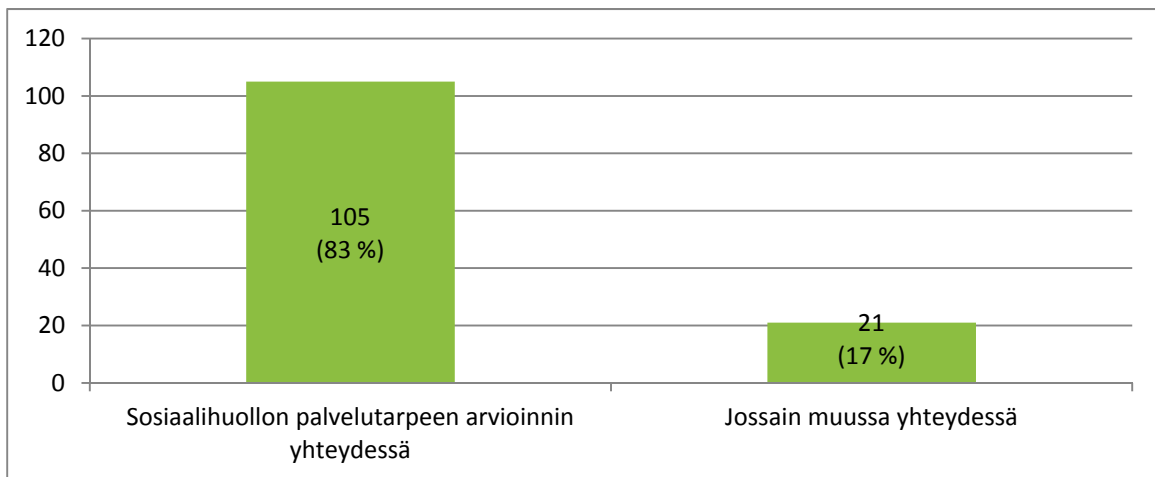
Sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen päättymisen arvioinnin menetelmä on käytössä kymmenesosassa vastaaneita kuntia (13 vastausta). (Kuvio 11.) Yleisintä on, että asiakkaan palvelutarvetta arvioidaan palveluiden (esim. kuntouttava työtoiminta) seurannan yhteydessä henkilökohtaisesti. Tätä varten voi olla esimerkiksi arviointiryhmä.

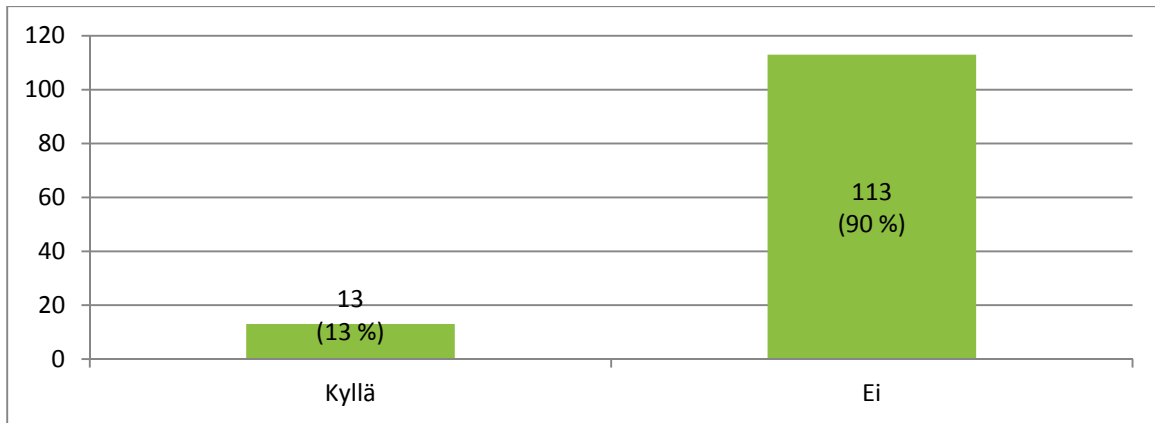


Kuvio 8. Ohjautuminen sosiaaliseen kuntoutukseen. (N=126)

Taulukko 8. Muita sosiaaliseen kuntoutukseen ohjaavia tahoja (N=20)

Ohjaava taho	Mainintoja
Etsivä nuorisotyö, nuorisotoimi, ohjaamo	7
Mielenterveys- tai päihdepalvelut	3
Asiakkaan läheiset	2
Työmarkkinatuen saajien joukosta, palveluohjauksen kautta, muun ammattilaistyön kautta	4
Hoitotahot	1
Te-palvelut ja TYP ohjaavat hankkeeseen	1
Vakuutusyhtiö	1

**Kuvio 9. Onko sovittu kriteereistä, joiden perusteella sosiaaliseen kuntoutukseen ohjataan? (N=125)****Kuvio 10. Missä sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeen selvitys tehdään? (N=126)**

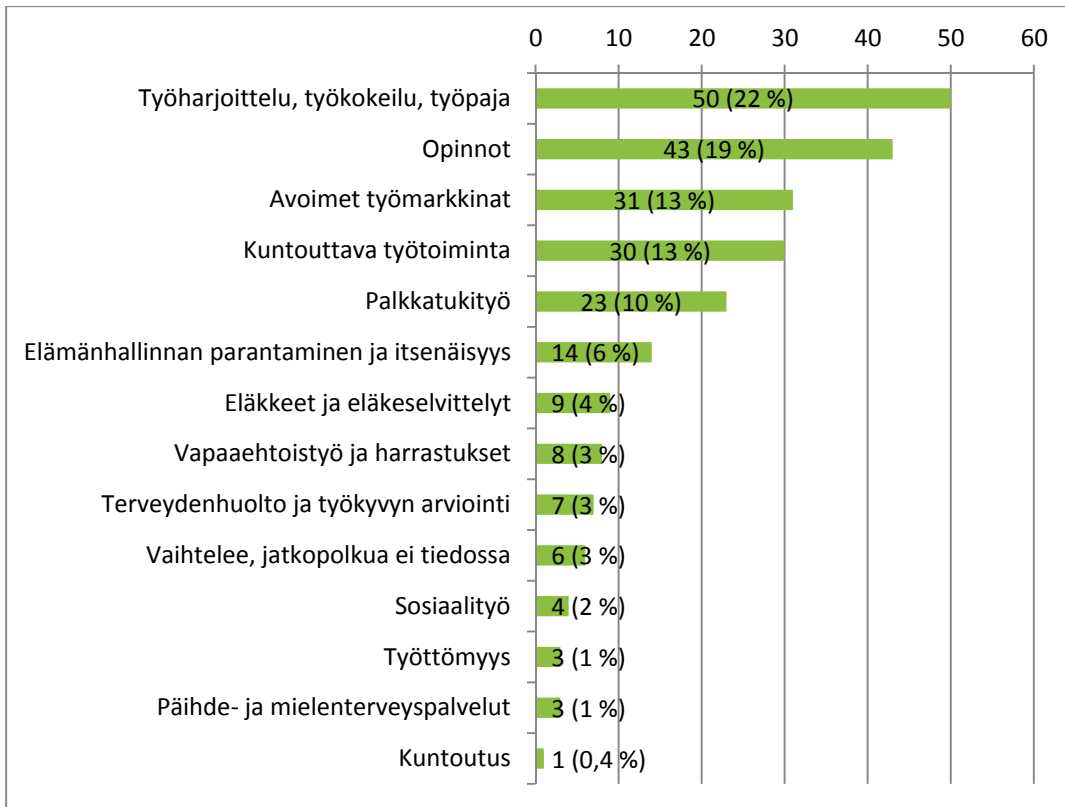


Kuvio 11. Onko käytössä menetelmä, jonka avulla arvioidaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen päättymisen? (N=126)

Asiakkaiden siirtymät sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen

Yleisimpiä jatkopaikkoja sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen kysyttiin avoimella kysymyksellä. Vastauksia saatiin 83, joissa saatettiin mainita useita erilaisia jatkopaikkoja (Kuvio 12.). Yleisimpiä jatkopaikkoja sosiaalisen kuntoutuksen tai sosiaalisen toimintakyvyn parantumisen jälkeen ovat työllisyyspalvelut (työkokeilu, työpaja tms.) tai kuntouttava työtoiminta. Varsin usein jatkopaikkana mainitaan myös työllistyminen avoimille työmarkkinoille ja opintoihin. Myös palkkatukityö ja opinnot mainitaan usein. Vastauksista käy ilmi myös se, kuinka vaihtelevasti sosiaalinen kuntoutus sijoitetaan suhteessa muihin palveluihin. Koska asiakasryhmät ovat hyvin monipuolisia, jotkut vastasivat, ettei jatkopaikkaa ole mahdollista kertoa. Näiden lisäksi harvemmin mainittuja olivat terveys- ja kuntoutuspalvelut, sosiaalipalvelut, eläkeselvitykset ja eläkkeelle siirtymiset. Vapaaehtoistyö ja harrastukset sekä kolmannen sektorin palvelut mainittiin myös. Muutamat vastaajat painottivat elämänhallinnan lisääntymistä ja esimerkiksi asumistilanteen tai asumismuodon parantamista enemmän kuin tiettyä jatkopaikkaa.

Muutama vastaaja kysyi, onko välttämätöntä olla olemassa jokin jatkopaikka, jos sosiaalinen kuntoutus johtaa elämänhallinnan paranemiseen ja siihen, että ihmisellä on parempi olla itsensä kanssa. Eräissä vastauksessa kerrottiin tavoitteena olevan toimintakyvyn ylläpito ilman jatkotavoitteita.



Kuvio 12. Jatkopolut sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen.

Vastaajille annettiin mahdollisuus kertoa avoimella vastauksella mitä muuta he haluavat sanoa sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolkuun liittyen. Näitä vastauksia tuli 47.

Vastaajien mielestä sosiaalista kuntoutusta tulisi jäsentää ja selkiyttää. Selkiyttämisen tarvetta nähdään sekä sosiaalisen kuntoutuksen käsitteessä, sisällöissä, tavoitteissa, johtamisessa että koulutuksessa. Muutamissa vastauksissa kerrotaan myös, että vielä on liian aikaista sanoa kuinka sosiaalinen kuntoutus toteutuu. Joissain vastauksissa todetaan, että sosiaalisen kuntoutuksen alle on koottu monenlaisia palveluita, ja käytännöt vaihtelevat eri kunnissa. Lisäksi tarvittaisiin sekä taloudellisia resursseja että henkilöresursseja ja koulutusta sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen. Toisaalta uudistuksessa nähdään myös mahdollisuuksia ja kehittämistyötä tehdään kunnissa paljon.

Yhteistyötä eri toimijoiden välillä pidettiin tärkeänä. Eräissä vastauksissa mainittiin erityisenä haasteena perusterveydenhuollon, sosiaalitoimen ja mielenterveys- ja päihdepalveluiden saumattoman yhteistyön luominen sosiaaliseen kuntoutukseen. Toisen vastauksen mukaan verkostomainen toimintatapa on välttämätön, koska asiakkaat ovat moniongelmaisia ja palvelupolut pitkiä.

Osa vastaajista piti työllistymisen nykyistä painoarvoa liian suurena osalle asiakkaista, ja näiden asiakkaiden on myös hankala saada apua nykyisessä järjestelmässä. Toiset vastaajat olivat sitä mieltä, että elämänhallinnan, sosiaalisen toimintakyvyn ja mielekkään elämänsisällön löytäminen pitäisi olla tärkeämmässä roolissa silloin, kun työllistyminen ei ole realistinen mahdollisuus. Vastauksissa ehdotettiin myös kuntien roolin vahvistamista hyvinvointityössä ja ennaltaehkäisevässä toiminnassa mm. hyödyntämällä koulu-kiinteistöjä kokoontumistiloina ja vuokrattomina järjestötoiminnan paikkoina ilta-aikaan. Kunnassa haasteena voivat olla eri palveluiden sijainnit: esimerkiksi Kelan ja TE-toimiston sijainti toisella paikkakunnalla voi olla ongelma.

Vastauksissa toivottiin sosiaalisen kuntoutuksen kokonaissuunnittelun ja koordinaatiovastuun valtakunnallisen tason selkeämpää suunnittelua ja ohjeistusta, palvelupolkujen valtakunnallista pohdintaa, sekä kuntoutusjärjestelmän selkiyttämistä. Myös sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää koulutusta toivottiin. Sosiaalisen kuntoutuksen koetaan olevan kunnan tärkeä perustehtävä sen jälkeen, kun sosiaali- ja terveysterveys-

lut eriytyvät kunnista, ja että sosiaalisen kuntoutuksen avulla on mahdollista ennaltaehkäistä ongelmia, terveyshaittoja ja sairastavuutta.

4.6 Käsitukset sosiaalisesta toimintakyvystä, sen edistämisestä ja arvioinnista

Avoimella vastauksella pyydettiin kertomaan, mitä sosiaalinen toimintakyky tarkoittaa ja miten sitä voidaan edistää. Kysymykseen tuli 86 vastausta, joista 76:ssa käsiteltiin sosiaalisen toimintakyvyn sisältöä. Sosiaalisen toimintakyvyn sisällön ja edistämisen vastaukset käsiteltiin erillisinä, vaikka molemmissa ryhmissä on samankaltaisia asioita. Vastausten perusteella sosiaalinen toimintakyky on 1) arjen ja elämänhallintaa ja niiden parantamista, 2) kykyä toimia yhteisössä, 3) kokonaisvaltaista hyvinvointia ja 4) osallisuutta.

Arjen- ja elämänhallinta sisältää kodin ja talouden hoidon ja omaan henkilökohtaiseen elämään liittyviä asioita, kuten riittävä uni, hygienia ja liikunta, kyky hoitaa arkipäivän asioita sekä mahdollisuus vaikuttaa omaan elämäänsä. Lisäksi siihen kuuluu kyky hakea tarvittaessa apua ja etsiä tarvittavaa tietoa.

Kyky toimia yhteisössä pitää sisällään toimimisen arjen tilanteissa, kykyä osallistua kodin ulkopuoliseen toimintaan, kuten työhön tai opintoihin, ja ylipäätään kykyä olla vuorovaikutuksessa toisten ihmisten kanssa. Parissa vastauksessa mainittiin erityisesti rikoksettomuus. Asiakkaasta riippuen yhteisö, johon osallistutaan, voi olla pieni tai suuri: yhdessä vastauksessa mainittiin, että sosiaalisesti toimintakykyisellä ihmisellä on vähintään yksi luotettava keskustelukumppani.

Hyvinvointi sisältää fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen hyvinvointiin liittyvät asiat. Eräässä vastauksessa mainittiin erityisesti mielenterveys, toisissa puhutaan yleisemmällä tasolla kokonaisvaltaisesta selviytymisestä. Eräässä vastauksessa mainittiin fyysiset, psyykkiset ja sosiaaliset edellytykset kuntoutumiseen, kun toisissa vastauksissa puhuttiin toimintakyvystä elämän eri osa-alueilla. Tällöin sosiaalinen toimintakyky on kokonaisvaltaista hyvinvointia tai työkykyisyyttä.

Osallisuuteen kuuluu ihmisen oma kokemus itsestään täysivaltaisena kansalaisena. Vastauksissa tulevat esiin mm. asiakkaan äänen kuuluminen, hyväksytyksi tuleminen ja asiakkaan näkeminen omana itsenään. Osallisuuteen kuuluu myös riittävä omanarvon tunne ja voimavarojen vahvistaminen sekä asiakkaan näkemys omista tarpeistaan.

”Sosiaalinen toimintakyky tarkoittaa elämistä suunnilleen yhteiskunnassa omaksuttujen vuorokaudenaikojen mukaan, edes yhtä luotettavaa keskustelukumppania, kohtuullista itsestä huolehtimista sekä todellista yritystä elättää itsensä ja oma perheensä.”

”Till social funktionsförmåga hör att klara av sociala sammanhang i samhället, att ha rutiner för vardagen (kost, sömn, hygien, motion), att ha ett arbete eller studieplats som ger livet innehåll. Hit hör också att vara nykter och inte göra brott.”

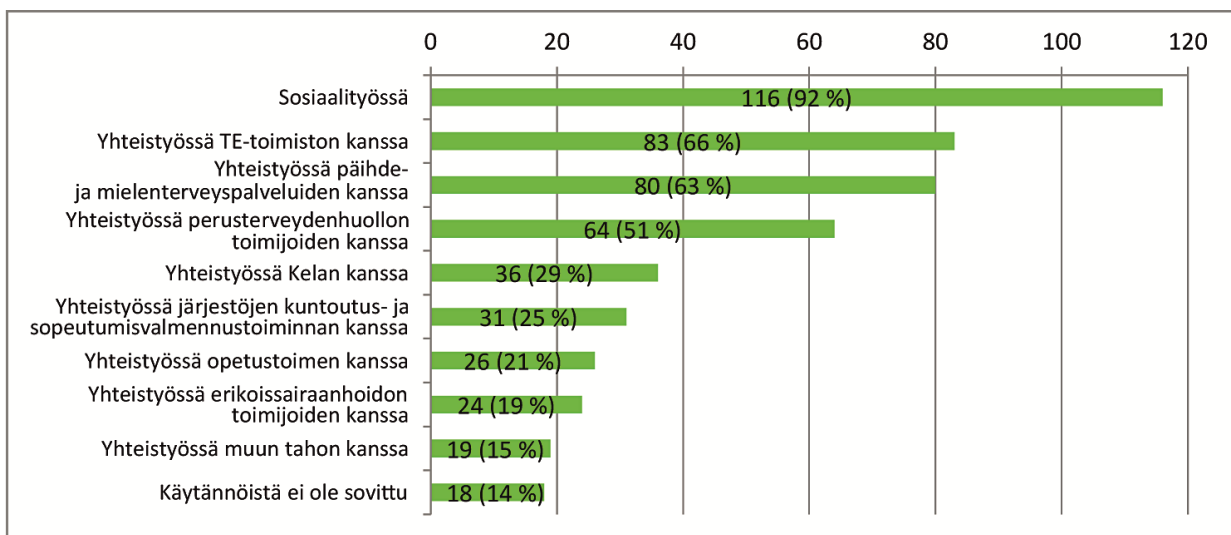
Sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseen liittyviä keinoja tuotiin esiin 53 vastauksessa. Sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana ovat mm. erilaiset tilanteiden kartoitukset ja suunnitelmat. Erilaisia kartoituksia voivat olla aktivointisuunnitelma, asiakkaan voimavarojen, elämänhallinnan, sosiaalisen verkoston ja muiden tilanteiden kokonaisvaltaiset kartoitukset. Sosiaalisen toimintakyvyn edistämisen lähtökohtina ovat myös suunnitelmien mukaisten toimien suunnittelu yhdessä asiakkaan kanssa. Työntekijän tulee olla tietoinen asiakkaan tilanteesta voidakseen tukea hänen sosiaalista toimintakykyään. Suunnitelmat tehdään asiakaslähtöisesti ja asiakkaan voimavarat ja tarpeet huomioiden. Eräs vastaaja pitää hyvänä lähtökohtana asunto ensin -periaatetta. Yleisesti sosiaalisen toimintakyvyn lähtökohtana on löytää asiakkaan vahvuudet ja vastata hänen tarpeisiinsa nopealla aikataululla.

Sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseen tähtäävät palvelut voivat olla ryhmä- tai yksilöpalveluita riippuen asiakkaan tarpeista. Yleisiä ovat erilaiset neuvonta-, ohjaus- ja tukipalvelut sekä kokemus- ja muun tiedon jakaminen. Sosiaalityö ja vertaistoinninnat mainitaan useammassa vastauksessa. Myös taloudellinen tuki kuuluu sosiaalista toimintakykyä edistäviin palveluihin.

Asiakkaan arjen ja elämänhallinnan tukeminen kiteytyy *asiakkaan omatoimisuuden tukemiseen*. Näihin kuuluvat tuki mm. asumiseen, sosiaalisiin tilanteisiin sekä arjen toimintoihin. Tukeen kuuluu myös ihmisen omiin kykyihin liittyvää tukea ja niiden parantamista, kuten uusien taitojen oppimista, omien kykyjen ja taitojen tunnistamista, onnistumisen tunteiden saamista ja tulevaisuuden uskon tukemista. Arjen toimintojen tukeen voi kuulua elämän perusasioiden, kuten omasta hygieniasta huolehtimisen harjoittelua, apua ja tukea omasta hyvinvoinnista vastaamiseen, tuki omassa taloudessa asumiseen tai muuta fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen elämänhallinnan vahvistamista. Sosiaalisen toimintakyvyn edistämiseen käytettäviä työtapoja ovat mm. yhteistyö asiakkaan kanssa, monialainen verkostoyhteistyö eri toimijoiden kesken ja aktiivinen, suunnitelmallinen ja sitoutuva työskentely sekä rakenteellinen sosiaalityö, laadukkaat kuntien peruspalvelut sekä yhteiskunnalliset linjaukset ja päätökset, jotka ohjaavat ammattilaisten tekemää työtä.

Useimmissa kunnissa (79 % valintakysymykseen vastanneista, vastanneita kaikkiaan 123) ei ole käytössä tiettyä menetelmää sosiaalisen toimintakyvyn järjestelmälliseen arviointiin. Yleisimpiä menetelmiä olivat asiakkaille tehtävät kartoitukset ja haastattelut palvelun alussa ja tarvittaessa sen aikana. Nimeltä mainittuja mittareita olivat mm. Työterveyslaitoksen kehittämä Kykyviisari, joka mainittiin kuusi kertaa, ja joka on käytössä erityisesti (valtakunnallisten) ESR-hankkeiden kautta. Valmennuksen arvioinnin tukijärjestelmä VAT mainittiin myös useamman kerran. Lisäksi mainittiin useita erilaisia mittareita (Audit, EPDS, BDI(o), TUTKA, RAI CMH) yksittäisiä kertoja. Joissain kunnissa tai kuntayhtymissä on tehty mittarikehitystä itse tai sellainen on suunnitteilla.

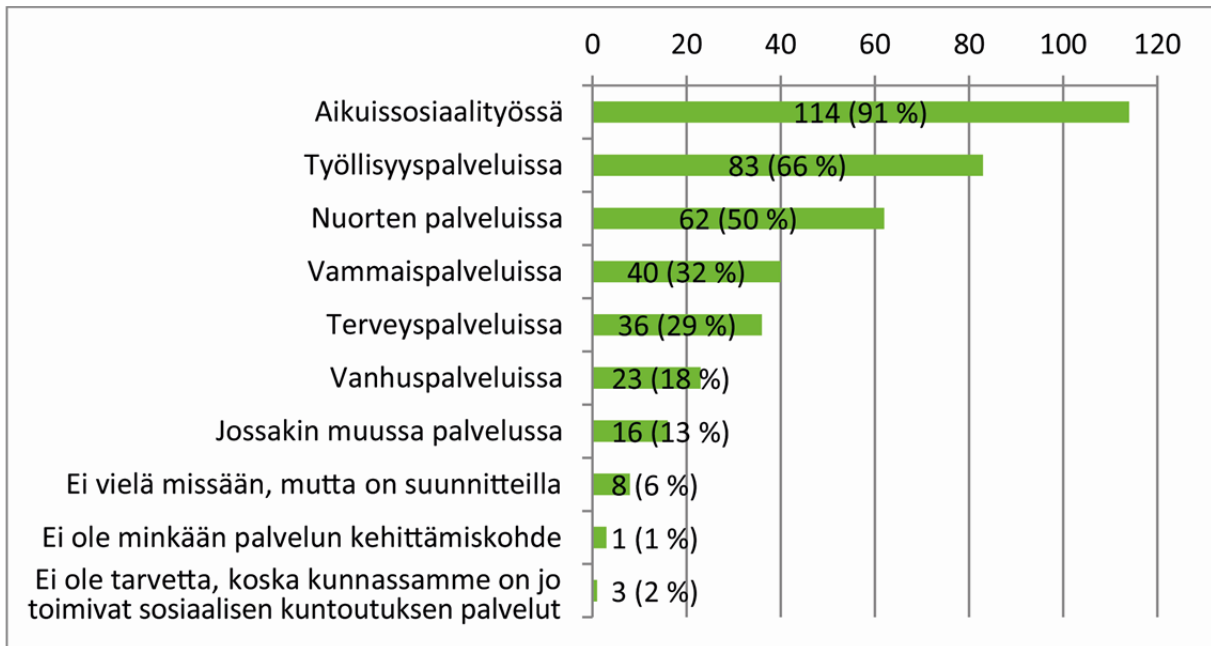
Sosiaalista toimintakykyä arvioidaan useimmiten osana kunnan sosiaalityön palveluita. (Kuvio 13.) Tätä selvitettiin monivalintakysymyksellä ja muiden tahojen osalta avoimen selitteen avulla. Myös TE-toimisto ja päihde- ja mielenterveyspalvelut ovat hyvin yleisiä yhteistyökumppaneita. Muita sosiaalista toimintakykyä arvioivia tahoja olivat erityisesti erilaiset työllisyyspalvelut, kuten työpajat, työvoiman palvelukeskus tai kunnan työllisyyspalvelut. Muita mainittuja ovat asiakkaan tarvitsemat toimijat ja moniammatillinen ryhmä, työhönvalmennussäätiö, koulutussäätiö ja kuntayhtymä.



Kuvio 13. Missä sosiaalisen toimintakyvyn arviointi tehdään (N = 126)

4.7 Sosiaalisen kuntoutuksen kehittäminen

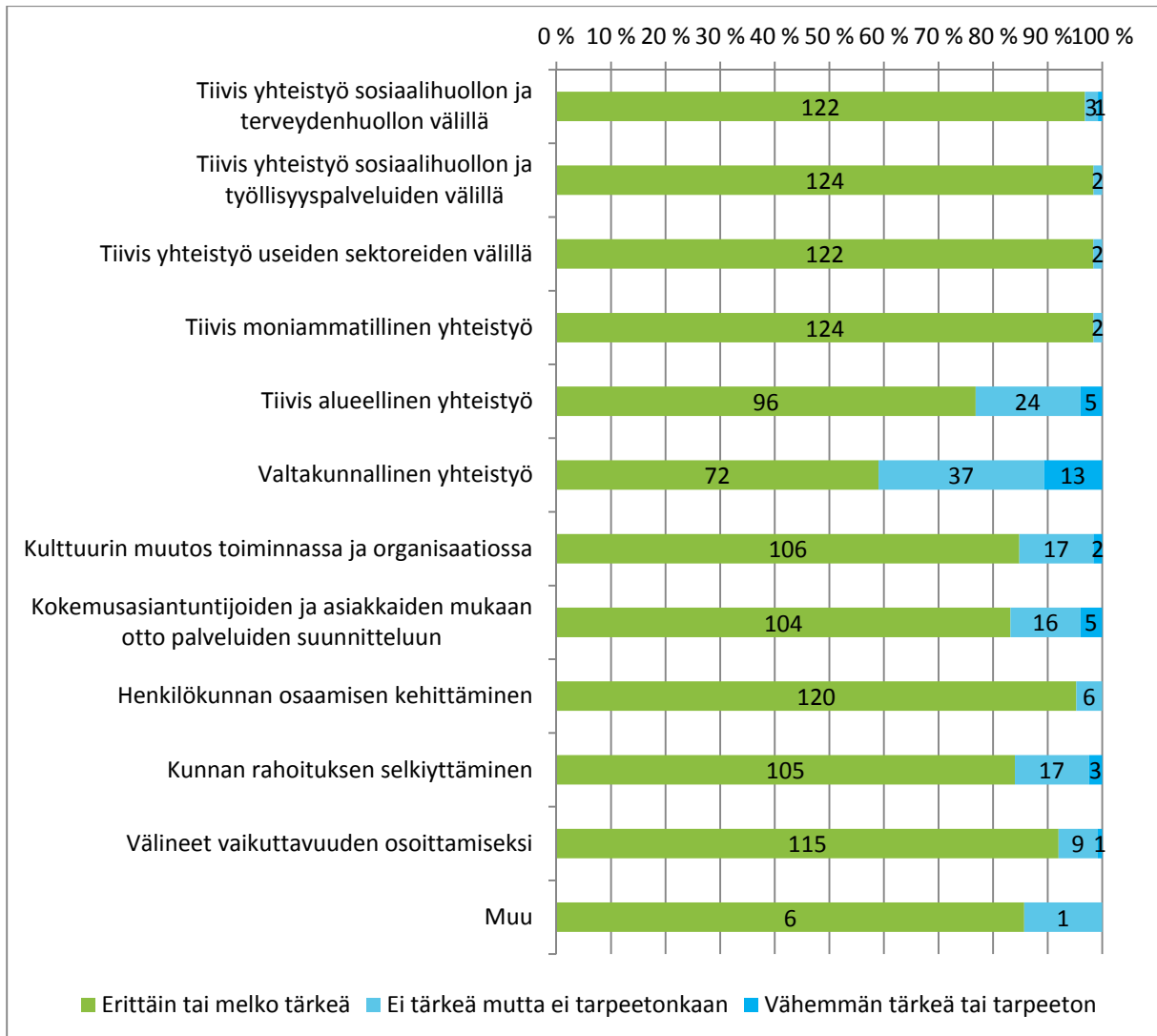
Koska sosiaalista kuntoutusta voidaan kehittää kunnassa useissa eri palveluissa, selvitettiin näitä monivalintakysymyksellä. Yleisimmin sosiaalisen kuntoutuksen kehitystyötä tehdään kunnissa sosiaalipalveluissa ja työllisyyspalveluissa, mutta myös esimerkiksi nuorten palveluissa kehitystyö on yleistä. (Kuvio 14.) Muissa palveluissa kehittämistä tehdään moniammatillisissa ryhmissä, lastensuojelussa, hankkeissa, TYP-toiminnassa, päihdepalveluissa, mielenterveyspalveluissa sekä kaupungin konserniyhtiössä.



Kuvio 14. Missä sosiaalisen kuntoutuksen palveluita kehitetään? (N = 124)

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen kannalta tärkeitä asioita selvitettiin esittämällä väitteitä ja pyytämällä kertomaan, ovatko vastaajat samaa vai eri mieltä. Lähes kaikki pitivät tärkeinä asioina tiivistä yhteistyötä sosiaalihuollon ja terveydenhuollon ja sosiaalihuollon ja työllisyyspalveluiden välillä, sekä moniammatillista ja useiden sektoreiden välistä yhteistyötä. Useimmat vastaajista pitivät ainakin jonkin verran tärkeänä yhteistyötä työllisyyspalveluiden kanssa. Kaikkia mainittuja asioita piti vähintään melko tärkeänä yli puolet vastaajista. Mielenpito jakautui eniten valtakunnallisen yhteistyön kohdalla, jota piti tärkeänä 59 prosenttia vastaajista ja vähemmän tärkeänä 11 prosenttia vastaajista. Myös tiiviin alueellisen yhteistyön tarkeys jakoi mielenpitoja: se oli tärkeää 77 prosentin mielestä ja ei tärkeää, muttei tarpeellontakaan 19 prosentin mielestä. Yli 90 prosenttia vastanneista piti tarpeellisuutta välineinä vaikuttavuuden osoittamiseksi ja yli 80 prosenttia kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden mukaan ottamista. (Kuvio 15.) Tässäkin kysymyksessä tärkeäksi nousi esiin henkilökunnan osaamisen kehittäminen. Henkilökunnan koulutukseen liittyvät teemat nousivat aiemmin esiin myös sosiaalisen kuntoutuksen palvelupolkuja koskevissa vastauksissa. Samoin asiakkaiden ottaminen mukaan palveluiden suunnitteluun on korostunut muissakin vastauksissa: aiemmassa kysymyksessä 98 prosenttia vastaajista oli sitä mieltä, että sosiaalista kuntoutusta tulee kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa ja 85 prosenttia sitä mieltä, että kehittämisessä pitäisi hyödyntää kokemusasiantuntijoita. (kts. Kuvio 3.)

Kohtaan ”muut” tuli viisi selitettä, jotka kaikki koskivat vastaajien erittäin tärkeinä pitämiä asioita. Näinä mainittiin palvelut yhteen sovittava johtaminen, työmenetelmät, valtion rahoituksen yksinkertaistaminen ja tuen lisääminen kunnalle, rahoitusvastuiden selkiyttäminen sekä henkilöstöresurssit. Yksi vastaaja kantoi huolta siitä, että mikäli valtio ei rahoita sosiaalista kuntoutusta, kunnat tuottavat sitä korkeintaan minimipalveluna. Asiakkaalle toivottiin myös taloudellista turvaa sosiaalisen kuntoutuksen ajalta.



Kuvio 15. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen kannalta tärkeä asiat (N = 126)

Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen haasteita selvitettiin pyytämällä vastaajia kertomaan mielipiteensä annetuista väitteistä. Haasteina pidettiin eniten sosiaalisen kuntoutuksen epäselvää määritelmää, palvelupaikkojen riittämättömyyttä ja henkilökuntaan liittyviä asioita, kuten henkilöstön liian vähäistä määrää tai vaihtuvuutta. (Taulukko 9.) Kiire ja eri hallinnonalojen yhteistyö jakoivat eniten mielipiteitä: noin viidesosa vastaajista ei pitänyt kiirettä ja eri hallinnon alojen yhteistyötä ongelmana.

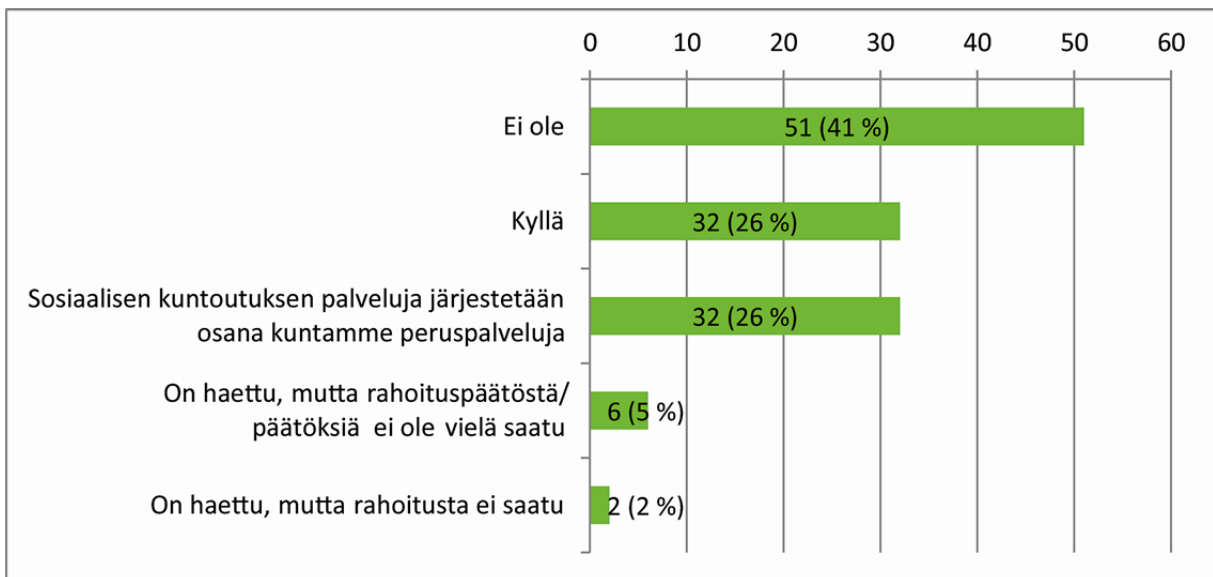
Osaamistarpeiden osalta useimmiten tarvittiin lisää koulutusta. Esimerkiksi katsottiin olevan tarvetta asiakkaiden motivointiin ja palvelujärjestelmän hyödyntämiseen liittyvälle koulutukselle, menetelmäkoulutukselle sekä muutostyöskentelyn menetelmille. Lisäksi mainittiin innovointi ja luovuus, palveluohjaus ja valmentajien ja ohjaajien määrään ja osaamiseen liittyvät asiat, sosiaalisen kuntoutuksen käsitteeseen ja velvollisuuksiin perehtyminen, sosiaalisen toimintakyvyn arviointitaidot, yhdenmukaisen näkemyksen muodostuminen sekä ymmärryksen lisääminen asiakkuudesta. Koulutustarpeita oli myös palvelutarpeen arvioinnissa, palvelusuunnitelman tekemisessä ja arvioinnissa, toimintakyvyn mittaamisessa sekä kuntoutuksellisessa työotteessa ja tavoitteellisuudessa asiakasprosessissa.

Muina haasteina mainittiin avoimissa vastauksissa asenteiden muuttuminen, asiakasosallisuus, perusterveydenhuollon lääkäripula, sosiaalisen kuntoutuksen muodot ja paikat, sosiaalityöntekijöiden rekrytoinnin haasteet suhteessa sosiaalihoitolain vaatimuksiin, talousarvioinnin lyhytnäköisyys sekä yhteistyöosaaminen.

Taulukko 9. Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen liittyviä haasteita (N = 125)

	Täysin tai jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Täysin tai jokseenkin samaa mieltä
Rahoituksen puute	24 (19 %)	28 (22 %)	73 (58 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen asiakasmäärän kasvu	24 (19 %)	25 (20 %)	75 (60 %)
Asiakasprosesseihin liittyvä päätöksenteko eri osajärjestelmien välillä	18 (15 %)	34 (27 %)	72 (58 %)
Palvelupaikkojen riittämättömyys	16 (13 %)	29 (24 %)	76 (63 %)
Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on epäselvä	13 (11 %)	29 (24 %)	81 (66 %)
Henkilökuntaan liittyvät asiat	16 (13 %)	30 (24 %)	79 (63 %)
Eri hallinnonalojen välinen yhteistyö	25 (20 %)	31 (25 %)	69 (55 %)
Sote-uudistus	21 (17 %)	31 (25 %)	72 (58 %)
Kiire	27 (22 %)	32 (26 %)	63 (52 %)
Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvä osaaminen	3 (5 %)	18 (29 %)	41 (66 %)
Joku muu	1 (5 %)	12 (55 %)	9 (41 %)

Viimeiseksi kysyttiin, onko kunnissa sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen liittyviä hankkeita. Noin neljäosalla valintakysymykseen vastanneista kunnista on käynnissä sosiaalisen kuntoutuksen hanke. (Kuvio 16.) Monet hankkeista olivat ESR-rahoitteisia alueellisia tai valtakunnallisten hankkeiden osahankkeita, mutta mukana oli myös mm. Kaste-hankkeita ja RAY:n rahoittamia hankkeita. Joissain kunnissa hankkeita oli käynnissä useita.

**Kuvio 16. Onko kunnassanne hankkeita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen liittyen? (N=123)**

5. Johtopäätökset

Sosiaalihuoltolain sisältöä pidetään kunnissa yleisesti suhteellisen selkeänä ja johdonmukaisena. Sen katsotaan selkeyttävän sosiaalihuollon prosessia, ja sen velvoitteita pidetään parannuksena sosiaalihuoltoa tarvitsevien kuntalaisten palveluihin. Toisaalta lain kunnollisen toteutuksen katsotaan vaativan paljon resursseja, nykyistä enemmän ohjausta ja sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvää koulutusta.

Pääsääntöisesti sosiaalista kuntoutusta pidetään kunnissa suurilta linjoiltaan selkeänä asiana, ja sen tavoitteet ja sisältö ymmärretään samalla tavalla. Se käsitetään kunnissa hyvin laaja-alaisesti, ja siihen katsotaan kuuluvan monipuolisesti sosiaali-, terveys-, päihde-, mielenterveys- ja työllisyyspalveluita. Sosiaalisen kuntoutuksen tyyppistä toimintaa on usein tehty kunnissa jo pitkään. Se nähdään asiakkaan tarpeista lähtevänä moniammatillisena ja monimuotoisena konkreettisena palveluna ja asiakkaan vaikeaan elämäntilanteeseen paneutumisenä asiakkaan edun mukaisesti. Siihen katsotaan kuuluvan sosiaalityötä, sosiaaliohjausta ja neuvonta- ja ohjauspalveluita sekä erilaisia aktivointitoimia (mm. arkiliikunnan lisääminen tai harrastustoimintaa) joko yksilötyönä, ryhmätoimintana tai vertaistukena. Sisältö riippuu asiakkaiden tarpeista ja kokonaistilanteesta.

Sosiaalisen kuntoutuksen yksityiskohdissa on suurta vaihtelua eri kuntien välillä. Käytännössä sosiaalista kuntoutusta voidaan toteuttaa monin erilaisin tavoin, ja kunnissa tunnutaan myös olevan selvillä tästä monimuotoisuudesta. Erityisesti näkemykset vaihtelevat sosiaalisen kuntoutuksen suhteesta kuntouttavaan työtoimintaan ja siinä, missä palvelupolun vaiheessa asiakas hyötyisi eniten sosiaalisesta kuntoutuksesta. Vaihtelevia näkemyksiä on myös siinä, minne asiakas sijoittuu sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen: joidenkin mielestä jatkopaikkana voivat olla esimerkiksi erilaiset työllistymispalvelut, koulutus tai jopa avoimet työmarkkinat, kun taas joidenkin vastaajien mukaan ei ole osoitettavissa varsinaista jatkopaikkaa, jonne asiakas sosiaalisen kuntoutuksen jälkeen ohjautuisi. Tällöin ensisijaisena tavoitteena on elämänhallinnan ja yleisen hyvinvoinnin paraneminen. Yleisimmin sopivana jatkopaikkana pidettiin kuitenkin työllisyyspalveluita tai kuntouttavaa työtoimintaa.

Sosiaalisella kuntoutuksella pyritään erityisesti edistämään asiakkaiden sosiaalista toimintakykyä. Sen tavoitteena on puuttua asiakkaan arjen- ja elämänhallinnan ongelmiin, edistää asiakkaan osallisuutta ja vähentää hänen syrjäytymistään, auttaa sosiaalisissa suhteissa ja -tilanteissa selviämistä sekä tukea asiakkaan voimaantumista. Sosiaalisen kuntoutuksen tavoitteena on myös parantaa ihmisen työelämävalmiuksia joko välillisesti tai välittömästi. Ensisijaisena tavoitteena ei kuitenkaan useinkaan ole työllistyminen, vaan arjen- ja elämänhallinnan ja sosiaalisten suhteiden ja -tilanteiden tukeminen. Palvelun lähtökohtana korostuvat vahvasti asiakkaiden tarpeiden ja edun mukainen toiminta, asiakaslähtöisyys ja monipuolisuus.

Sosiaalisen kuntoutuksen asiakkaat ovat pääsääntöisesti työikäisiä, jotka ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen erilaisia reittejä pitkin. Yleisimmin sosiaaliseen kuntoutukseen tullaan sosiaalitoimesta. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja myös tuotetaan useimmiten sosiaalipalveluissa ja päihde- ja mielenterveyspalveluissa. Sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluvat sosiaalipalvelut voivat olla sosiaalitoimistossa tai asiakkaan kotiin annettavia palveluita tai vaikkapa apua muussa asioinnissa. Myös järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksen toimijat ovat yleisiä palveluiden tuottajia.

Kunnan sosiaalitoimen lisäksi sosiaalista kuntoutusta tuottavat mm. kolmannen sektorin toimijat, hankkeet ja työllisyysneuvonnan yksiköt. Sosiaalisen kuntoutuksen palveluita voidaan tuottaa kunnan omana työnä tai ostopalveluna. Yleisimmin osa palveluista ostetaan ja osa tuotetaan itse. Yleisin ostopalveluna osittain tai kokonaan tuotettava palvelu on kuntouttava työtoiminta. Muita yleisiä ostettavia palveluita ovat päihde- ja mielenterveyspalvelut ja eri kohderyhmien työpaja- ja muut työtoiminnot. Asiakasseuranta ja arviointia tehdään monilla eri välineillä, ja arvioinnissa on vielä kehitettävää.

Sosiaalisen kuntoutuksen tulon sosiaalihuoltolakiin toivottiin tuovan jotain uutta kunnan palveluihin. Kunnissa on yleistä kokemus siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen palveluita ei ole riittävästi ja niiden kehittämiseen tarvitaan lisää resursseja ja ohjausta. Sosiaalinen kuntoutus on useissa kunnissa lisännyt jonkin verran yhteistyötä sekä kunnan eri hallintokuntien välillä että kunnan ulkopuolisten toimijoiden (mm. TE-toimisto, Kela) suuntaan, ja moniammatillista yhteistyötä pidettiin erityisen tärkeänä. Sosiaalisen kuntoutuksen

kokonaisuus näyttäisi kuitenkin olevan monissa kunnissa vielä varsin jäsentymätön. Eri toimijoiden rooleja ja vastuunjakoja sekä sosiaalisen kuntoutuksen johtamista on tarve joissakin kunnissa selkeyttää. Joissain kunnissa puolestaan eri toimijoiden roolit ovat jo muotoutuneet. Sosiaalisen kuntoutuksen suhde muihin palveluihin on usein jäsentymättä. Tämä johtuu toisaalta siitä, että se on sosiaalihuollon lainsäädännössä vielä uusi, ja toisaalta siitä, että muihinkin palveluihin on tulossa lainsäädännöllisiä uudistuksia, joiden sisällöistä ei kunnissa ole vielä tietoa. Sosiaalinen kuntoutus voi käytännössä profiloitua kunnissa erilaisiksi palveluiksi, esimerkiksi nuorten palveluihin tai kuntouttavaan työtoimintaan. Kunnissa on myös kokemuksia siitä, että sosiaalisen kuntoutuksen ”määrämittaistamista” pitäisi varoa, jotta yksilölliset palvelutarpeet tulevat huomioitua riittävän hyvin.

Joissain vastauksissa ilmaistiin myös huolia sosiaalisen kuntoutuksen tulevaisuuden muotojen suhteen ja kuvailtiin tilanteita, joita pitäisi välttää. Uhkia ovat mm. se, että sosiaalisesta kuntoutuksesta tulee tapa purkaa kuntien sakkolistoja, jolloin aidosti sosiaalisen kuntoutuksen tarpeessa olevat jäävät ilman palvelua. Vältettävänä pidettiin myös sitä, että sosiaalisen kuntoutuksen lähtökohtana olisi kunnan taloudellinen etu asiakkaan tilanteen parantamisen sijaan. Lisäksi eräs vastaaja esitti huolen tilanteesta, jossa asiakkaat jaettaisiin tulevassa palvelujärjestelmissä eri ”linjoille” sen mukaan, miten haastavassa työmarkkinatilanteessa he ovat: tällöin työllistymisen kannalta ”toivottomat” ohjautuisivat sosiaali- ja terveystieteisiin, työllistymisen tukea tarvitsevat ohjautuisivat kunnan työllisyyspalveluihin ja ns. helposti työllistyvät TE-palveluihin.

Valtakunnallisen valvonnan ja ohjauksen puute koetaan jossain määrin ongelmaksi ja uudistetun sosiaalihoitolain toimeenpanoon tarvitaan lisää ohjausta ja koulutusta. Lain velvoitteiden täyttämiseen tarvitaan lisää resursseja. Lain velvoitteiden katsotaan lisäävän kuntien kustannuksia ja henkilöstöresurssien tarvetta, mutta toisaalta perustoimeentulotuen siirron Kelaan odotetaan osaltaan vapauttavan resursseja muuhun käyttöön. Lisää tietoa tarvitaan myös siitä, miten sosiaalihoitolain noudattamista valvotaan. Sosiaalihoitolakia ei myöskään tunneta kovin hyvin muissa kuntien palveluissa.

6. Pohdinta

Sosiaalihuoltolain mukainen määrittäminen sosiaaliselle kuntoutukselle on väljä. Kyselyvastausten perusteella tämä koetaan hyväksi, koska se mahdollistaa paikallisten lähtökohtien, kohderyhmien, painopistealueiden ja yhteistyöverkostojen huomioimisen sosiaalisen kuntoutuksen toimeenpanossa. Toisaalta tämä tuo myös haasteita tavoiteltaessa valtakunnallisesti yhdenmukaisia palveluja ja rakennettaessa valtakunnallisia laatu-kriteereitä ja standardeja palveluille, koska paikalliset erityispiirteet ovat huomattavia eri kunnissa. Kyselyn tulokset antavat kuitenkin tälle kehittämistyölle hyvän pohjan, sillä sosiaalinen kuntoutus näytetään ymmärrettävän sekä kuntoutumista tukevana orientaationa ja aikuissosiaalityön työotteena että laajana moniammattilaisena elämäntilannetta, osallisuutta ja työllistymisedellytyksiä tukevana palvelukokonaisuutena.

Parhaillaan käynnissä olevat isot palvelurakenteiden muutosprosessit vaikuttavat merkittäväällä tavalla sosiaalisen kuntoutuksen asemoitumiseen palvelujärjestelmässämme. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan tarkkaa kuvaa siitä, miltä palvelujärjestelmämme näyttää kahden vuoden kuluttua, koska sosiaali- ja terveyspalvelujen järjestämistä ja maakuntia koskeva lakivalmistelu on monelta osin kesken. Myös sosiaalisen kuntoutuksen hallinnolliset ja rahoituskelliset raamit muuttuvat merkittävästi sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakennemuutosten myötä palvelujen järjestämisvastuun siirtyessä kunnilta maakunnille. Sosiaalisen kuntoutuksen koetaan olevan kunnan tärkeä perustehtävä sen jälkeen, kun sosiaali- ja terveyspalvelut eriytyvät kunnista.

Tulevat uudistukset vaikuttavat myös työelämäosallisuutta tukevien palveluiden organisointiin. Tapauskohtaisesti esimerkiksi niin, että maakuntiin siirtyviin työ- ja elinkeinopalveluihin (kasvupalveluihin) sijoittuu myös sosiaalisen kuntoutuksen työelämäosallisuutta tukeva osa/palvelu, ja sosiaali- ja terveyspalveluihin sosiaalista osallisuutta tukeva osa? Lisäksi sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevaa lainsäädäntöä muutetaan lähivuosina, ja muutoksia on odotettavissa mm. lakiin kuntouttavasta työtoiminnasta. Näiden muutosten ja sosiaalihuoltolain uudistuksen ”epätahtisuuden” nähtiin kyselyyn vastanneiden keskuudessa joissain määrin haittaavan sosiaalisen kuntoutuksen palvelukokonaisuuden kehittämistä. Myös hallituksen kärkihankkeet edistävät lähivuosina sosiaalisen kuntoutuksen ja asiakaslähtöisyyden edistämistä ja kehittämistä.

Kyselyn tulosten perusteella sosiaalinen kuntoutus nähdään selkeästi lähipalveluna, mikä vastaa hyvin WHO:n yhteisöpohjaisen kuntoutuksen (community based rehabilitation) periaatteita. Tulevaisuudessa sosiaalinen kuntoutus on merkittävä kuntiin ja asuinyhteisöihin kiinnittyvä palvelu. Uudessa kuntamallissa korostuvat elinvoiman ja hyvinvoinnin edistäminen, mikä tarjoaa hyvän pohjan rakentaa yhteistyöverkostoja sosiaaliselle kuntoutukselle sekä ennalta ehkäisevänä työotteena että kuntoutuspalveluna. Koska sosiaalisen kuntoutuksen nähdään edellyttävän vahvaa moniammattilaisuutta, ja sisältävän monia erilaisia palveluita, tulevat palvelurakennemuutokset vaikuttanevat siihen merkittävästi. Mitä sosiaaliseen kuntoutukseen liittyviä palveluita jää lähipalveluiksi uudistusten jälkeen? Kuinka sosiaalinen kuntoutus käytännössä toteutetaan lähipalveluna tulevissa palvelurakenteissa, ja millaisia lähipalveluita sosiaalinen kuntoutus tulee sisältämään?

Sosiaalisena kuntoutuksena on mahdollista järjestää hyvin monenlaista yksilöllistä ja ryhmätoimintaa, jonka suunnittelussa asiakkaat ovat itse mukana. Palveluiden suunnittelussa ja toteutuksessa voivat olla mukana myös asiakkaan läheiset, sekä muut yhteisöt ja järjestöt asiakkaan tarpeiden mukaisesti. Sosiaalisen kuntoutuksen sisältö nähdään kunnissa hyvin samansuuntaisena kuin se sosiaalihuoltolain 17§:ssa on kuvattu: tilanteiden kartoituksena, kuntoutusneuvontana ja -ohjauksena, palveluiden yhteensovittamisena, arjen toiminnoista selviämisen ja elämäntilannan tukemisena, sosiaalisten suhteiden tukemisena, ryhmätoimintana ja muina asiakkaan tarvitsemina palveluina. Keinoissa tulee miettiä, miten voidaan tukea parhaiten ihmisen omia voimavarojaan pärjätä itsenäisesti (hänen valtaistumisestaan).

Kyselyvastauksissa välittyi huoli siitä, että sosiaalihuoltolain ja sosiaalisen kuntoutuksen toteutus lain hengen mukaisesti edellyttää ohjausta ja lisäresursseja. Toisaalta resursseja on vapautumassa aikuissosiaalityöhön ensi vuoden 2017 alusta perustoimeentulotuen siirtyessä kunnilta Kelan järjestettäväksi. Sosiaalinen kuntoutus on ainutlaatuisen mahdollisuus aikuissosiaalityön uudeksi orientaatioksi ja työotteeksi, mihin

kuntien pitäisi aktiivisesti panostaa. Sosiaalisen kuntoutuksen tyyppistä palvelua on toteutettu kunnissa aiemminkin, mutta joidenkin vastaajien mielestä sen ei tulisi olla samaa työtä, jota kunnissa on jo tehty, vaan jotakin uutta. Mitä uutta tämä käytännössä tarkoittaisi, jää vielä epäselväksi ja tarkentunee kehitystyön jatkuessa. Parhaillaan on käynnissä myös lukuisia sosiaalisen kuntoutuksen ja aikuissosiaalityön menetelmien kehittämishankkeita, joiden väliseen koordinointiin ja vertaisoppimiseen pitäisi aktiivisesti panostaa. Vastauksissa tuli esiin toive kuntoutusjärjestelmän selkiyttämistä. Tulevaisuudessa sosiaalinen kuntoutus saattaa jäsentyä aivan uudella tavalla syksyllä 2016 aloittaneen kuntoutuksen uudistamiskomitean työn tuloksena. Komitean työskentelyn pohjana oleva jäsenitys tuo jo uudenlaista näkökulmaa perinteiseen kuntoutuksen nelijakoon. Toimintakykyä tukeva kuntoutus voisi luontevasti kattaa nykyisen lääkinällisen ja sosiaalisen kuntoutuksen kokonaisuuden ja työelämäkuntoutus sekä työssä että työelämän ulkopuolella olevien työelämään pääsyä, työhön paluuta ja työssä jatkamista tukevat palvelut. Vaikka sosiaalisen kuntoutuksen selkiyttäminen on vastausten perusteella erittäin tarpeellista, vaaditaan sosiaalisen kuntoutuksen kehitystyölle ja vakiinnuttamiselle myös aikaa. Toistuvat muutokset hankaloittavat kokonaisuuksien rakentumista ja hankaloittavat jatkuvuuden kehittymistä. Erityisesti jatkuvuutta tarvitaan silloin, kun asiakkaat tarvitsevat pitkäaikaista ja monipuolista tukea ja apua, kuten sosiaalisessa kuntoutuksessa usein on tilanne.

Sosiaalinen kuntoutus mielletään usein työikäisten ihmisten ennaltaehkäiseväksi palveluksi, jonka tavoitteena on hyvinvoinnin ja elämänhallinnan tukeminen asiakkaan tarpeiden mukaan. Nuorten palveluissa ennaltaehkäisevän toiminnan ajattelutapa on ollut ehkä laajemmin ymmärretty kuin aikuisväestön kohdalla. Tulevaisuuden kunnissa hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen ja ongelmien ennaltaehkäisyyn tulisi panostaa myös sosiaalisen kuntoutuksen keinoin. Sosiaaliselle kuntoutukselle voidaan määritellä tavoitteita ja toimenpiteitä esimerkiksi kuntien ja maakuntien hyvinvointikertomuksissa.

Verkostomaisen toimintatavan tärkeys tuli selkeästi esiin kyselyn vastauksista, samoin yhteiskehittäminen asiakkaiden kanssa ja kokemusasiantuntijuuden hyödyntäminen palveluiden suunnittelussa. Monien eri palvelujen sovittaminen yhteiseksi kokonaisuudeksi kunkin asiakkaan yksilöllisten tarpeiden mukaisesti vaatii jonkun tahon vastuunottoa tilanteen koordinoinnista, ja sosiaalisen kuntoutuksen kohdalla luontevin henkilö on sosiaalitoimen omatyöntekijä. Kaikkien oleellisten toimijoiden ja palvelujen tunteminen vaatii kokemusta ja osaamista. Yksilöllinen tuki vaatii myös työntekijältä aikaa. Kun moni eri toimija tekee työtään yhteisen asiakkaan hyväksi, kaikilla tulisi olla samanlainen käsitys asiakkaan tilanteesta. Tähän tarvitaan verkostokokouksia ja neuvotteluja. Verkostot ovat käytännössä usein henkilökohtaisiin suhteisiin perustuvia, ja niiden ylläpitäminen vaatii sekä johdon näkemystä verkostotyön tärkeydestä että avointa organisaatorajat ylittävää asennetta ja hyvää ilmapiiriä yhteistyön tekemiseen. Sosiaalisessa kuntoutuksessa on kyse asiakkaan mukaan ottavasta yhteisestä työskentelystä, joka edellyttää, että sen mukainen ajattelutapa läpäisee koko organisaation johdosta ja osallisuus- ja työllisyysstrategioista kaikkiin eri toimijoihin. Lisäksi se tarkoittaa, että verkostot kootaan asiakkaan kannalta merkittävistä tahoista ja palveluista. Tarvittaessa verkostoon on syytä ottaa myös asiakkaan lähipiiriin kuuluvia ihmisiä. Verkostojen kokoamisessa ratkaisutavaksi saattaa tulla asiakkaan tarpeiden ja saatavissa olevien palvelujen yhteensovittaminen etenkin, kun sosiaalinen kuntoutus tulisi vastausten perusteella toteuttaa lähipalveluna.

Lähteet

- Blomgren, Sanna; Karjalainen, Jouko; Karjalainen, Pekka; Kivipelto, Minna; Saikkonen, Paula; Saikku, Peppi (2016) Perustoi-meentulotuki siirtyy Kelaan. Miten asiakas saa sosiaalityön palvelut? THL. Päätösten tueksi 1/2016. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-608-7>
- Järvikoski, Aila (2014) Monimuotoinen kuntoutus ja sen käsitteet. Sosiaali- ja terveystieteiden raportteja ja muistioita 43. Helsinki. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3457-3>
- Hallituksen esitys Eduskunnalle sosiaalihuoltolaiksi ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Saatavissa: <http://www.eduskunta.fi/valtiopaivaasiat/he+164/2014>
- Hannila-Niemelä, Mea, Oulasvirta-Niiranen, Pirjo, Pietikäinen, Reetta (toim.) (2016). Starttivalmennuksen menetelmiä ja työskentelytapoja. Valtakunnallinen työpajayhdistys.
- Kesä, Mikko; Kinnunen, Riitta, Ala-Kauhaluoma, Mika; Laiho, Anna; Myller, Jan-Erik; Joutsen, Minna (2013) Sosiaalisen kuntoutuksen selvitystyö. Loppuraportti. Innolink Research, Sosiaalikehitys Oy, Kuntoutussäätiö. Saatavissa: http://tyollisyysportti-fi-bin.aldone.fi/@Bin/e0d7c62ea19d136062d7f9f8c58bac7d/1478771319/application/pdf/100268/Loppuraportti_TYPA_sosiaalinen%20kuntoutus_10092013.pdf
- Liukko, Eeva (2006) Kuntouttavaa sosiaalityötä paikantamassa. SOCCA:n ja Heikki Waris Instituutin julkaisusarja 9/2006. Helsinki. Saatavissa: http://www.socca.fi/files/78/Kuntouttavaa_sosiaalityota_paikantamassa.pdf
- Mykrä, Pekka (2014) RAY-avustukset ja yhteisöperustainen kuntoutus. Esitelmä Kuntoutusakatemiassa 24.11.2014. Kuntoutussäätiö.
- Niemi, Veikko (1983) Sosiaalinen toimintakyky ja sosiaalinen kuntoutus. Kuntoutus 3/1983, 1-2.
- Nuorisolaki (72/2006)
- Rajavaara, Marketta & Karjalainen, Vappu (2013) Kuntoutuslehden pääkirjoitus. Sosiaalisen kuntoutuksen teemanumero. Sosiaalinen kuntoutus lakisääteiseksi – mikä muuttuu? Kuntoutus 35 (4) 2012 s. 3-5
- Saikku, Peppi (2016) Vaikeasti työllistyvien palvelurakenteet kunnissa: aktiivoinnin ja sosiaalityön yhteydet muuttuvassa tilanteessa. Teoksessa Sanna Blomgren, Jouko Karjalainen, Pekka Karjalainen, Minna Kivipelto, Paula Saikkonen & Peppi Saikku (2016) Sosiaalityö, palvelut ja etuudet muutoksessa: THL. Raportti 4/2016. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-302-648-3>
- Sosiaalihuollon työelämäosallisuutta tukevan lainsäädännön ja palvelujärjestelmän uudistamistarpeita arvioivan työryhmän loppuraportti. STM raportteja ja muistioita 2014:32. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3524-2>
- Sosiaalihuoltolaki (130/2014)
- Suikkanen, Asko (2016) Miksi sosiaalinen kuntoutus kuntoutuksen sijaan? Esitelmä SOSKU-hankkeen avausseminaarissa. THL, Helsinki 12.4.2016.
- Tuusa, Matti (2005) Kohti kuntouttavaa sosiaalityötä. Aktivointi ja työllistymisen tukeminen sosiaalityön ammattikäytäntönä kunnissa. Helsinki: Kuntoutussäätiön tutkimuksia 74. Helsinki.
- Tuusa, Matti & Ala-Kauhaluoma, Mika (2014) Selvitys nuorten sosiaalisesta kuntoutuksesta. STM, raportteja 2014:42. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3545-7>

Vastausohjeet:

Tervetuloa vastaamaan sosiaalihuoltolakia ja sosiaalisen kuntoutuksen palveluja kartoittavaan kyselyyn. Pyrkikää vastaamaan kaikkiin kysymyksiin. Jos jokin kysymys tuntuu liian vaikealta tai vastaamiselle ei ole perusteita, jättäkää se tyhjäksi ja siirtykää seuraavaan kysymykseen.

Pääsette etenemään kyselyssä vastaamatta kaikkiin kysymyksiin. Voitte myös keskeyttää vastaamisen painamalla 'Keskeytä'-painiketta. Tällöin saatte linkin, jonka avulla pystytte jatkamaan vastaamista myöhemmin siitä, mihin jätitte.

Viimeisellä sivulla 'Lähetä'-painike lähettää kyselyn.



TERVEYDEN JA
HYVINVOINNIN LAITOS



SOSIAALISEN
KUNTOUTUKSEN
KEHITTÄMISHANKE

Vipuvoimaa
EU:lta
2014–2020



Euroopan unioni
Euroopan sosiaalirahasto

Vastaajan taustatiedot

Mahdollisia lisätietoja varten. Nimenne ei tule näkyviin raportissa.

Nimi _____

Asema organisaatiossa _____

Sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämistapa

- Kunta itse [Hyppy kysymykseen ”Missä palvelunsa itse järjestävässä kunnassa toimitte?”]
- Kuntayhtymä [Hyppy kysymykseen ”Missä kuntayhtymässä toimitte?”]
- Vastuukuntamalli [Hyppy kysymykseen ”Missä vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueella toimitte?”]

TAUSTAKYSYMYKSET**Missä palvelunsa itse järjestävässä kunnassa toimitte?**

[Luettelo Manner-Suomen kunnista]

[Hyppy kysymykseen ”Vastaatteko kyselyyn...”]

Missä kuntayhtymässä toimitte?

[Luettelo kuntayhtymistä]

Koskeeko vastauksenne koko kuntayhtymää vai osaa sen kunnista?

- Koko kuntayhtymää
- Osaa kuntayhtymän kunnista, mitä kuntaa/kuntia? _____

[Hyppy kysymykseen ”Vastaatteko kyselyyn...”]

Missä vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueella toimitte?*[Luettelo vastuukuntamallin yhteistoiminta-alueista]***Koskeeko vastauksenne koko yhteistoiminta-aluetta vai joitakin sen kuntia?**

- Koko yhteistoiminta-aluetta
 Osaa yhteistoiminta-alueen kunnista, mitä kuntaa/kuntia? _____

*[Hyppy kysymykseen "Vastaatteko kyselyyn..."]***Vastaatteko kyselyyn**

- Palvelujohtajan/ toimialuejohtajan asemassa
 Lähiesimiehen asemassa
 Asiakastyötä tekevän asemassa *[Hyppy kysymykseen "Seuraavassa esitetään väitteitä uudistuneeseen sosiaalihuoltolakiin liittyen"]*
 Sekä lähiesimiehen että asiakastyötä tekevän asemassa

Mikä on toimenkuvaanne?

Mikäli toimenkuvaanne liittyy useampia sektoreita, vastatkaa useampaan kohtaan.

- Vastaan sosiaalihuollon palveluista
 Vastaan terveydenhuollon palveluista
 Vastaan työllisyyspalveluista
 Vastaan joistain muista palveluista, mistä _____

SOSIAALIHUOLTOLAKI

Seuraavassa esitetään uudistuneeseen sosiaalihuoltolakiin (130/2014) sekä sen toimeenpanoon liittyviä väitteitä. Oletteko samaa vai eri mieltä väitteiden kanssa?

Seuraavassa esitetään uudistuneeseen sosiaalihuoltolakiin (130/2014) sekä sen toimeenpanoon liittyviä väitteitä. Oletteko samaa vai eri mieltä väitteiden kanssa?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Sosiaalihuoltolain sisältö on selkeä ja johdonmukainen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuollon toimeenpanosta on annettu riittävästi ohjausta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolaki on selkeä suhteessa muuhun lainsäädäntöön (esim. on selkeä tieto siitä, milloin noudatetaan sosiaalihuoltolakia ja milloin erityislakia, esim. lastensuojelu- tai vammaispalvelulakia)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolaki on selkeyttänyt sosiaalihuollon prosessia	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolaki yhdenvertaistaa kuntalaisten palvelujen saatavuutta ja	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

saavutettavuutta

Sosiaalihuoltolain tuomat velvoitteet ovat selkeä parannus sosiaalihuoltoa tarvitsevien kuntalaisten palveluihin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolain tuomat velvoitteet kuormittavat liikaa kunnan resursseja	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Henkilöstöresursseja tulisi lisätä, jotta sosiaalihuoltolain tuomat velvoitteet saadaan täytettyä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolaki lisää kuntien kustannuksia	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalihuoltolain 17§:n mukainen sosiaalinen kuntoutus on merkittävä parannus kuntien sosiaalihuollon palveluihin	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tietoa lain valvontamekanismeista on saatu riittävästi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Mitä muuta haluatte tuoda esille sosiaalihuoltolaista, erityisesti sosiaalisen kuntoutuksen sisällöstä ja toimeenpanosta laissa?

MIELIPITEET SOSIAALISESTA KUNTOUTUKSESTA

Sosiaalinen kuntoutus on Suomessa ensimmäistä kertaa sosiaalihuoltolakiin kirjattu palvelumuoto, jolla lain mukaan tarkoitetaan sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen keinoin annettavaa tehostettua tukea sosiaalisen toimintakyvyn vahvistamiseksi, syrjäytymisen torjumiseksi ja osallisuuden edistämiseksi.

Seuraavat kysymykset liittyvät teidän omiin mielipiteisiinne sosiaalisesta kuntoutuksesta.

Mitä sosiaalinen kuntoutus on käytännössä teidän mielestänne?

Seuraavassa on esitetty väittämiä sosiaalisesta kuntoutuksesta. Oletteko samaa vai eri mieltä väitteiden kanssa?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja on järjestetty	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

kunnassamme jo ennen nykyisen lain voimaantuloa

Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja pitää järjestää lähipalveluina	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen palvelut tulee räätälöidä asiakaskohtaisesti	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalista kuntoutusta tulee kehittää yhdessä asiakkaiden kanssa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisessä pitää hyödyntää kokemusasiantuntijoita	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen sosiaalista toimintakykyä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen työkykyä ja työmarkkinavalmiuksia	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen keskeinen tehtävä on vahvistaa ihmisen osallisuutta yhteiskuntaan	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen tuottamiseen pitää käyttää niin paljon kuntamme varoja kuin mahdollista	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen avulla saadaan aikaan säästöjä syrjäytymisen ennaltaehkäisyn kautta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen tärkein toteuttamismuoto on kuntouttava työtoiminta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PALVELUJEN TUOTTAMINEN KUNNASSA

Ketkä tuottavat sosiaalisen kuntoutuksen palveluita?

Voitte valita useampia vaihtoehtoja.

- Sosiaalityö
- Perusterveydenhuollon toimijat
- Erikoissairaanhoidon toimijat
- Päihde- ja mielenterveyspalveluiden toimijat
- TE-toimisto
- Kela
- Opetustoimi
- Järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennuksen toimijat
- Muu tahoa, mikä? _____

Tuotatteko palvelut itse vai hankitteko ne ostopalveluna?

- Kaikki palvelut tuotetaan itse
- Kaikki palvelut ostetaan
- Osa palveluista ostetaan. Täsmätkää alle mitä palveluita ostetaan ja mitä tuotetaan itse

Mistä palvelut ostetaan?

- Yrityksiltä
 Kolmannelta sektorilta
 Muualta, mistä? _____

Kuvailkaa muutamalla lauseella sitä, miten sosiaalisen kuntoutuksen palveluja organisoidaan kunnassanne?

Esim. kuuluvatko työllisyys- vai sosiaalipalveluiden alle, onko erillinen yksikkö tms.

Onko kunnassa nimetty sosiaalisen kuntoutuksen päällikkö tai vastaava?

- Kyllä
 Ei vielä, mutta on suunnitteilla
 Ei

Onko teillä varattu sosiaalisen kuntoutuksen kustannuksiin erillinen budjetti?

- Kyllä
 Ei, mihin sosiaalisen kuntoutuksen kustannukset sisältyvät? _____

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN PALVELUPOLUT KUNNASSA

Palveluun ohjaus

Mistä asiakkaat ohjautuvat sosiaaliseen kuntoutukseen?

Voitte valita useampia vaihtoehtoja

- Sosiaalitoimistosta
 Kunnan työllistämisyksiköstä
 Työvoiman palvelukeskuksesta/monialaisesta yhteispalvelusta
 TE-toimistosta
 Järjestöistä/kolmannelta sektorilta, mistä? _____
 Seurakunnista
 Perusterveydenhuollosta
 Erikoissairaanhoidosta
 Oppilaitoksista/ muusta koulutuksesta
 Kelasta
 Omatoimisesti
 Muualta, mistä? _____

Palvelutarve ja sen arviointi

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelutarpeen selvittäminen tehdään

- Sosiaalihuollon palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä
 Jossain muussa yhteydessä, missä? _____

Onko sovittu kriteereistä, joiden perusteella asiakas ohjataan sosiaaliseen kuntoutukseen?

- Kyllä, kriteerit ovat _____
 Ei vielä, kriteerejä suunnitellaan
 Ei

Onko kunnassanne käytössä menetelmä, jonka avulla arvioidaan sosiaalisen kuntoutuksen tarpeen päättyminen?

- Kyllä, minkälainen menetelmä? _____
 Ei

Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalihuoltolain 17§ mukaan sosiaaliseen kuntoutukseen kuuluu sosiaalisen toimintakyvyn ja kuntoutustarpeen selvittäminen.

Mitä sosiaalinen toimintakyky teidän mielestänne tarkoittaa ja miten sitä voidaan edistää?

Käytetäänkö sosiaalisen toimintakyvyn arvioinnissa järjestelmällisesti tiettyjä menetelmiä?

- Kyllä, minkä niminen menetelmä/metelmät? _____
 Ei

Missä sosiaalisen toimintakyvyn arviointi tehdään kunnassanne?

Voitte valita useampia vaihtoehtoja.

- Sosiaalityössä
 Yhteistyössä perusterveydenhuollon toimijoiden kanssa
 Yhteistyössä erikoissairaanhoidon toimijoiden kanssa
 Yhteistyössä päihde- ja mielenterveyspalveluiden toimijoiden kanssa
 Yhteistyössä TE-toimiston kanssa
 Yhteistyössä Kelan kanssa
 Yhteistyössä opetustoimen kanssa
 Yhteistyössä järjestöjen kuntoutus- ja sopeutumisvalmennustoiminnan kanssa
 Yhteistyössä muun tahon kanssa, minkä? _____
 Käytännöistä ei ole sovittu

Työmenetelmät**Millaisia työmenetelmiä sosiaalisessa kuntoutuksessa käytetään? Voitte valita useampia menetelmiä ja kuvata**

lyhyesti työmenetelmiä.

- Sosiaalialan ammattilaisten (sosiaalityöntekijöiden ja sosiaalihoajaajien) tarjoama tehostettu ja pitkäjänteinen tuki ja ohjaus _____
- Kuntoutusneuvonta ja -ohjaus _____
- Elämänhallinta ja suoriutuminen arkipäivän toiminnoista _____
- Ryhmätoiminta ja sosiaalisten vuorovaikutussuhteiden edistäminen _____
- Muut sosiaalista kuntoutusta edistävät toimenpiteet _____

Yhteistyö**Teettekö yhteistyötä sosiaalisen kuntoutuksen toteutuksessa seuraavien tahojen kanssa?**

	Ei lainkaan	Melko vähän	Jonkin verran	Melko paljon	Erittäin paljon
Aikuissosiaalityö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Nuorisotyö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
TYP-palvelut	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
TE-toimisto	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kela	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Seurakunnat	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Työpajatoiminta	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Oppilaitokset	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Perusterveydenhuolto	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Erikoissairaanhoido	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kunnan päihde- ja mielenterveyspalvelut	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kolmas sektori	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Hankkeet	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Muut palvelut, mitkä _____	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Palvelujen toteutuminen**Oletteko samaa vai eri mieltä seuraavien väitteiden kanssa?**

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä	En osaa sanoa
Eri toimijoiden roolit sosiaalisen kuntoutuksen toiminnassa ovat selkeät	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kunnassamme on riittävästi sosiaalisen kuntoutuksen/sosiaalista toimintakykyä vahvistavia palveluita	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen johtaminen on selkeää	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Eri toimijoiden vastuunjako	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

sosiaalisessa kuntoutuksessa on selkeä

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä yhteistyö sosiaalihuollon sisällä on lisääntynyt

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä yhteistyö kuntamme eri hallinnonalojen välillä on lisääntynyt

Sosiaalisen kuntoutuksen palvelujen myötä monialainen yhteistyö eri toimijoiden (esim. TE-toimisto, Kela) välillä on lisääntynyt

Miten asiakkaiden asiakaslähtöisyys ja osallisuus sosiaalisen kuntoutuksen palveluissa varmistetaan?

Mikä/mitkä ovat yleisimpiä jatkopaikkoja sosiaalisen kuntoutuksen/toimintakyvyn parantumisen jälkeen?

Mitä muuta haluatte sanoa sosiaalisen kuntoutuksen toteuttamiseen tai palvelupolkuihin liittyen?

SOSIAALISEN KUNTOUTUKSEN KEHITTÄMINEN

Missä kuntanne palveluissa sosiaalista kuntoutusta kehitetään? Voitte valita useamman kokonaisuuden.

- Aikuissosiaalityössä
- Nuorten palveluissa
- Työllisyyspalveluissa
- Terveyspalveluissa
- Vammaispalveluissa
- Vanhuspalveluissa

- Jossakin muussa, missä? _____
- Ei vielä missään, mutta on suunnitteilla
- Ei ole tarvetta, koska kunnassamme on jo toimivat sosiaalisen kuntoutuksen palvelut
- Ei ole minkään palvelun kehittämiskohde

Miten tärkeänä pidätte seuraavia asioita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisen kannalta?

	Erittäin tärkeä	Melko tärkeä	Ei tärkeää mutta ei tarpeetontakaan	Vähemmän tärkeä	Tarpeeton
Tiivis yhteistyö sosiaalihuollon ja terveydenhuollon välillä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tiivis yhteistyö sosiaalihuollon ja työllisyyspalveluiden välillä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tiivis yhteistyö useiden sektorien välillä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tiivis moniammatillinen yhteistyö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Tiivis alueellinen yhteistyö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Valtakunnallinen yhteistyö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kulttuurin muutos toiminnassa ja organisaatiossa	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kokemusasiantuntijoiden ja asiakkaiden mukaanotto palvelujen suunnitteluun	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Henkilökunnan osaamisen kehittäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kunnan rahoituksen selkiyttäminen	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Välineet vaikuttavuuden osoittamiseksi	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Muuta, mitä? _____	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Mitkä ovat suurimmat haasteet sosiaalisen kuntoutuksen kehittämisessä?

	Täysin eri mieltä	Jokseenkin eri mieltä	Ei samaa eikä eri mieltä	Jokseenkin samaa mieltä	Täysin samaa mieltä
Rahoituksen puute	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen asiakasmäärän kasvu	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Asiakasprosesseihin liittyvä päätöksenteko eri osajärjestelmien välillä	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Palvelupaikkojen riittämättömyys	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaalisen kuntoutuksen määritelmä on epäselvä (ei selkeää käsitystä siitä, mikä on sosiaalista kuntoutusta lain määritelmän puitteissa)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Henkilökuntaan liittyvät asiat (liian vähän henkilökuntaa, työaikaresurssit, henkilökunnan vaihtuvuus jne.)	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Eri hallinnonalojen välinen yhteistyö	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sote-uudistus	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Kiire	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Sosiaaliseen kuntoutukseen liittyvä osaaminen, mitä tarpeita? _____	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>
Jokin muu, mikä? _____	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>	<input type="radio"/>

Onko kunnassanne erillisiä hankkeita sosiaalisen kuntoutuksen kehittämiseen? (esim. ESR, RAY tms.)

- Kyllä, mitä hankkeita? _____
- On haettu, mutta rahoituspäätöstä/päätöksiä ei ole vielä saatu
- On haettu, mutta rahoitusta ei saatu
- Sosiaalisen kuntoutuksen palveluja järjestetään osana kuntamme peruspalveluja
- Ei ole